

Maradj velem, Uram, mert szükséges, hogy velem légy, hogy el ne feledjelek. Tudod, hogy milyen könnyen elfordulok tőled. Maradj velem, Uram, mert gyenge vagyok, szükségem van a Te erődre, hogy ne essek el annyiszor.

Maradj velem, Uram, mert Te vagy az én életem, és nélküled értelmetlen és reménytelen a létem.

Maradj velem, Uram, mert Te vagy az én világosságom, és nélküled sötétségben vagyok.

Maradj velem, Uram, hogy megmutasd nekem a Te akaratodat.

Maradj velem, Uram, hogy halljam a hangodat, és kövessék.

Maradj velem, Uram, mert még jobban akarlak szeretni, és mindig Veled akarok lenni.

Maradj velem, Uram, ha azt akarod, hogy hűséges legyek Hozzád.

Maradj velem, Uram, mert bármilyen szegény is a lelkem, azt kívánom, a Te számodra a vigasz helye, a te szereteted fészke legyen.

Maradj velem, Jézus, mert már késő van, és a nap lenyugvóban, múlik az élet. Közeledik a halál, az ítélet, az örökkévalóság. Meg kell újítanom az erőmet, hogy ne álljak meg útközben, ehhez szükségem van Rád. Félek a sötétségtől, a kísértésektől, a szárazságtól, a kereszttől, a szenvedésektől. Óh, mennyire szükségem

**XXVIII. évfolyam 10. szám
2021. október**

Bulányi Gy.: Válaszok a sashalmiaknak	4857
Merza J.: Bisztrai Évi és Gyuri	4859
Bulányi Gy.: Kétféle vacsora...	4866
Hodász A.: Nemzetközi Eukarisztikus Konf.	4868
Gromon A.: Teste és vére?	4869
Király I.: Szabad örülni...	4871
Mlecsenkov A.: Hozzászólásom...	4871
Csiky L.: Kongresszushoz...	4872
Zsombok Gy.: Hozzászólás...	4872
Cserta G.: Hozzászólás...	4872
Máté-Tóth A.: Theologia familiaris	4873
Király I.: Építkezőknek (2.)	4878
Csiky A.: Keresztény katonai (4.)...	4880
Metzger B.: Fiát kereste (10.)	4883
Habos L.: VERSEK...	4886

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért, nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

van Rád, én Jézusom, a számkivetés éjszakáján!

Maradj velem, Jézus, mert az élet sötétségében – annak minden veszedelmével – szükségem van Rád. Segíts, hogy felismerjelek, úgy, mint tanítványaid a kenyérszegéskor, hogy a szentáldozás legyen a világosság, amely eloszlatja a sötétséget, az erő, amely fenntart engem, és egyetlen boldogsága szívemnek.

*Maradj velem, Uram, mert halálom óráján
is Veled akarok lenni, ha nem a
szentáldozásban, legalább kegyelmedben
és szeretetedben.*

*Maradj velem, Jézus, nem kérem isteni
vigasztalásodat, mert nem vagyok rá méltó,
csak a te jelenléted ajándékát kérem. Óh,
igen, ezt kérem Tőled!*

*Maradj velem, Uram, egyedül Téged
kereslek, a te szeretetedet, a Te
kegyelmedet, a Te akaratodat, a Te
szívedet, a Te lelkedet, mert szeretlek
Téged, és nem kérek más jutalmat, mint
hogy egyre jobban szeresselek, erős,
cselekvő szeretettel.*

*Add, hogy teljes szívemből szeresselek itt a
földön, hogy aztán tökéletesebben tovább
szeresselek az örökkévalóságban, édes
Jézus. Ámen.*

(Pio atya áldozás utáni imája)

BULÁNYI GYÖRGY

VÁLASZOK A SASHALMIÁKNAK...

Testvéreim Jézusban! Megindító volt a levél, amit kaptam a mai alkalomra Bisztrai Évitől, Gyuritól és sashalmi barátaitól, közösségeitől. Kérdések voltak benne. Íme:

Jézus miért éppen kenyérhez hasonlítja magát? Mindenesül a miénk szeretne lenni? Mi vezérelte, mi hajtotta őt? Az, hogy úgy éljünk belőle, ahogy a kenyér által – biológiailag? Hogy kenyér legyünk egymás számára, hogy éljünk egymásért, másokért? Mit jelentett és jelent ma a számokra az eucharisztia? Mit jelent a hiánya? Börtöneveidben hogyan áldoztál? Bízatsz bennünket áldozásra? Kinek jó, ha áldozom, s kinek rossz, ha nem áldozom? Mitől lesz vágyakozás bennem az áldozásra, találkozásra Jézussal? Aki eszi a

testemet, bennem marad és én őbenne – mit jelent Jézusban maradni? Milyen annak az embernek az élete, akiről elmondható, hogy Jézus él benne? Miben áll a magatartás- és a sors azonosság? Mesélj a sorsodba ágyazott eucharisztikus találkozásokról, mint erőforrásaidról! – Egy három napos reggeltől estig tartó lelkigyakorlatot tölthetnék meg válaszzal. Megadom a lelkigyakorlat vázlatpontjait.

1.

Jézus azt akarta, hogy Mennyei Atyánknak tetsző életet éljünk. Az Atya arra teremtett meg minket, hogy olyanok együnk, mint ő – tökéletesek. Ezért árasztotta belénk Lelkét már az idők hajnalán. Már akkor, amikor az evolúciós mutáció vagy egy külön isteni belenyúlás folytán egy már beszélni tudó élőlény először suttopta vagy mondta ki e szót: Isten. Talán ez volt az első szava? Nem tudjuk, de lehetséges. Tehát Isten e nagyszerű próbálkozása velünk – nem Jézussal kezdődött. Nem is Mózással, nem is Ábrahámmal. Isten szövetsége az emberrel, hogy ő legyen életünk királya, ez egyidős az emberiséggel. Az ember felől nézve. És örök és időtlen ez a szövetség az Isten felől nézve. Tudott róla Szókratész és Buddha és Lao-ce, és mások. Ha nem is azt a szót használták, hogy szövetség vagy az Isten országa, az Isten királysága. Jézus ezért az országért, ennek a királyságnak a megvalósításáért jött közénk.

2.

Van az élet, és van a vallási cselekmény. Az ember dolgozik. Miként a madarat repülésre, úgy az embert munkára teremtette az Isten. Az emberalatti élőlény csak gyűjtöget. De az ember, amikor gyűjtögetése során elejt egy állatot, bőréből-szőrméjéből ruhát készít magának. Nem csak táplálékot gyűjt, hanem meg is munkálja, amit elejtett. Csontjaiból eszközöket farag, idegszálaiból íjához húrt készít, s az eszközeivel rajzol is barlangjának falára. Majd nemcsak gyűjtöget, hanem termel is. Először gabonafélét. Ez az élete? Nemcsak ez. Párt választ magának. Ha nő, akkor férfit. Ha férfi, akkor nőt. És ragaszkodik hozzá. És ivadékokat nevel. Nem úgy, mint a fecske, tavasztól nyár közepéig. Hanem amíg felnőtt lesz belőle, párválasztásig. És újra ragaszkodik egymáshoz és ivadékokat nevelnek, és így tovább. E kettő: a munka és az ivadékok felnevelése – ez az ember élete. A szerelemben teljeseedik ki, s a holtig tartó hűségben – választott párjához. A gyűjtögető, a termelő életmód csak segíti a szerelem és a szeretet fészket, a családot.

És van a vallási cselekmény is. A kezdet kezdetétől fogva. Minden emberi sokaság kultúrát teremt. S minden termelői és művészi kultúra a kultuszból, a vallási cselekményből születik. Talán a családi imádság volt a kezdete. Mennyei Atyánk, a minden napi kenyeret add meg nekünk ma – talán ez volt az első imádság. A gyermek Jézust is apja, Szent József

taníthatta az első imádságra. A zsidó nép Jézusig nem is fejlesztett mást, mint kultuszt, vallási kultúrát. Nem teremtett még vallástól függetlenedő kultúrát. Ha énekelt, ha táncolt, Istennek tette azt, mint királya, Dávid is.

3.

Jézus zsidó volt. S egykönnyű ember volt. Csak a szentírását ismerte: a Törvényt és a prófétákat. Más könyveket nem idézett soha. Elég volt e könyv és vallása neki arra, hogy megértse: arra lettünk, hogy istenektetsző életet éljünk, hogy tökéletesek legyünk, mint Mennyei Atyja. Azt, hogy ez az Atya szereti minden gyermekét, s hogy nekünk is válogatás nélkül szeretnünk kell minden embert. Rokonainkat, barátainkat szeretni nem elég, ezért még nem kapjuk meg Atyánk jutalmát, az örök életet országában. Szeressétek ellenségeiteket is, amiként az Atya napját felkelti jókra és gonoszokra is, esőt ad igazaknak és hamisaknak – ezért jár az Atya jutalma. Ezt tanulni, tanítani – ez a rendeltetése a kultusznak, a vallásnak. Ha gyermeked születik, menj vele templomba, a nyolcadik napon metéld körül, küld a zsinagógába, ha felserdül, avassad be, s szombatonként szenteld meg az Úr napját. Ne dolgozzál, hanem csak Istennel foglalkozzál. S esze ágában sem volt vallást változtatni.

4.

Elcsalt az apjától-anyjától tizenkét serdülőt, fiatalt. Csak egyről tudjuk, hogy felesége volt, s a zsidó fiúk 18 éves koruk előtt házasodtak. Tanította őket arra, hogy milyen az Atya, s megtanította őket gyógyítani is. Nemcsak zsidókat, hanem szamaritánusokat is, pogányokat is gyógyítottak. Ez volt az életük. Tanította őket két vallási cselekményre is. Merítsétek alá vízben azokat, akik tanítástokat elfogadják! Nem volt ez Izraelben merő újdonság. A Keresztelő is tette, és senki nem botránkozott meg benne, mint vallási újításon. Ez volt az egyik vallási cselekménye. A másik pedig beleilleszkedett egy másik zsidó vallási cselekménybe. A zsidó újévkor elfogyasztották Izraelben a sült bárányt keserű füvekkel, kovásztalan kenyérral és ünnepi boritallal. Annak emlékezetére, hogy Isten kiszabadította őket az egyiptomi fogságból. Ezt az ősi zsidó szertartást halála előtt is megünnepelte 12 tanítványával, s a lakoma végén a lakoma maradékából kezébe vett egy darab kenyeret és a boros kupát, s ezt mondta: Ez az én testem, ez az én vérem. Ez a szövetség vére. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre! Ez a másik vallási cselekmény, amire tanította a Tizenkettőt. Ezekről számolnak be a szinoptikus evangéliumok. Jézus kötünk levése után 70 évvel készül el János evangéliuma, amikor a zsidók már kiközösítették a Jézushoz ragaszkodókat, amikor már elválik a sültbárány evése és az eucharisztia. És Jánosnál már olvassuk, hogy ez az élet kenyere, melyet ha eszünk, akkor Jézus bennünk marad, s mi Jézusban.

5.

Harmincöt éve megismertem egy tizennyolc éves fiút, Bisztrai Gyurit, aki most azt kérdezi tőle, hogy mit jelentett és jelent számomra az eucharisztia. Életem és imádságom legfőbb eszközt jelentette és jelenti arra, hogy teljesíthessem Mennyei Atyám akaratát: azt, hogy minden embert szeretni tudjak. Ennek a jézusi parancsnak teljesíteni akarása az életem. És az eszköz arra, hogy ebből valami sikerüljön. Már ötéves koromban miséztem odahaza blablázva, s a nővérem ministrált nekem. Hatvanhárom éve múlt, hogy elmondtam a piaristák Duna parti kápolnájában az első misémet, melynek kezdőverse ez a páli mondat volt: Én pedig ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztjében. A Bokor azokból a fiatalokból született meg, akik hétköznap is ott voltak reggel 7 órakor a debreceni Szent Anna templomban, ahol egy mellékoltárnál miséztem. Letartóztatásomig minden nap elmondtam. Első misém tizedik évfordulóját egy könyv nélküli magánzárkában ünnepeltem meg, lelki áldozással. Csodának tartom, amit most elmondok. A tizenegyedik évfordulóra egy ávos ápolónő hozta be nekem a Gyűjtő kislakozójában levő rabkórházba az eucharisziát. Térdet hajtott ágyam előtt, kivette a keblébe rejtett ostyát, és ezzel adta át: Ferences bátyám ma magáért misézett, vegye azonnal magához, mert ha megtalálják magánál, engem falhoz állítanak. Verses éneket írtam örömben:

Sűrű rácson átjöttél / csakhogy szíven örömét / megtaláljam

Kívánj tőlem akármit / csakhogy csókod egy kicsit megháláljam.

6.

S mit jelent ma? Ugyanazt. A legfőbb eszközt annak, hogy képes legyek teljesíteni Mennyei atyám akaratát. Azt, hogy minden embert akarjak szeretni. Hogyan teszem? Hát ma úgy, ahogy tegnap: ma sem költöm el a pénzt, amit megkeresek. A rászorulóknak adom. Enélkül a misézés üres vallási cselekmény volna számomra. Honnan tudom, hogy ezt kell tennem. A lelkiismeretem mondja. A II. Vatikáni Zsinat ezt tanítja: *Az isteni törvény rendelkezéseit az ember lelkiismeretében fogja fel, amelyet tartozik hűségesen követni... hogy eljusson Istenhez. Nem szabad tehát az embert arra kényszeríteni, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék... és csak a lelkiismeretének tartozik engedelmeskedni.*

E mondatom miatt tizenöt éven keresztül az ateista államtól kényszerítve a magyar püspöki kar megtiltotta, hogy hazai templomainkban misézzek. Bécsben már misézhettem. E idő alatt itthon csak a közösségeim lakásán misézhettem. Tizenöt év után a jelenlegi pápa megengedte, hogy belevegyem ezt a mondatot is abba a katolikus Hitvallásba, melyet a Hittani Kongregáció kérésére azonnal, még a hosszú büntetés előtt aláírtam, s azóta misézhetek hazai templomainkban is, ha egy plébános meghív a templomába. Nyolc éve mondtam el

ezért a hálaadó szentmisét a piarista dunaparti kápolnában, ahol az első misém is mondtam. Most már papságom 63. évét töltöm, aligha fogok a fent mondottakon változtatni.

Most meg megköszönöm a plébános atyának, hogy mátyásföldi gyerek lévén, annak közelében, itt a sashalmi templomban mondhatok szentmisét.

2005. június 12.

MERZA JÓZSEF

BISZTRAI ÉVI ÉS GYURI

„Alkalmatlan vagyok a kilátástalanságra”

Hüvös van. Középen ülök Évi és Gyuri között és egy félíg kibebezett, Vera programú Robotron írógépen gyorsan, és hibásan gépelem szavaikat. Fejünk fölött ritkás lábdübörgés, hátunk mögött időnként nagy robajjal meginduló gázkazán. A Galgahévíz utcai ház sokat látott pincéjében interjú készül.

1972 nyarán tartottuk a Bokorban az első csoportvezetői lelkigyakorlatot. Az ott levő tizenhét öreg közé hirtelen berobbant egy magas, szőkehajú fiatalember, aki nagybátyját hozta motorkerékpárral. Te voltál az, Gyuri, s utána ott is maradtál és részt vettél az egész lelkigyakorlaton. Hogyan kerültél oda?

Nagybátyám, Bisztrai László, bordányi plébános kért meg, hogy vigyem el Alsószentivánra, a lelkigyakorlatra. A motoron már tudtam, hogy ott fogok maradni, hiszen vissza is kellett őt vinni. Ekkor én már minden második héten házasságra előkészítő tanfolyamot tartottam a bordányi fiataloknak. Laci bácsi a kopasz fejére mutatva érzékeltette, hogy nekem több esélyem van a fiataloknál, mint neki.

Te akkor már képes voltál arra, hogy házasságra előkészíts valakit?

A házasságra előkészítő tanfolyam valójában fedőnév volt, mert azzal nem lehetett előállni a faluban, hogy evangéliumi tartalmak közlése folyik a plébánián minden vasárnap 11-13 óráig.

Évike még nem volt a látóhatáron?

Évike nagyon ott volt a látóhatáron, mert 9 hónap múlva össze is esküdtünk! Együtt olvastuk Walter Trobisch „Szerettem egy lányt” című könyvét, sőt magnóra is mondtam a szövegét és továbbadtam a barátaimnak. Ez a szakmai képzés, valamint az

otthonról hozott családmódel teljesen elegendő volt számomra ahhoz, hogy 16-18 éveseknek beszéljek erről a témáról.

Na, jó, erre még visszatérünk. Most azonban légszíves elmondani, hogyan éltél mielőtt eljutottál volna Alsószentivánig!

Nagyon jól éltem. Egy igazi botanikus csak a növény gyökérzetét nézi, mielőtt el- vagy átülteti. Csak hálával tartozhatom gyökereimért. 1952-ben születtem egy katolikus család harmadik gyermekeként, egy leány és egy fiú után, s 1959-ig mint legkisebb gyermek nevelkedtem. Ez azt jelentette, hogy jó szüleimnek még volt ambíciója az első két gyerek módszeres nevelésére, de mire hozzám eljutottak, már kellőképpen kifáradtak és hagytak engem növekedni. Mivel hat évig a legkisebb voltam, azért extra szeretet-simogatások jutottak nekem. Nem törtek be, nem kényszerítették rám mindenáron a szülői akaratot. Később még két öcsém született, sajnos a legkisebbet hét napos korában eltemették. Édesanyám óvónőként dolgozott és így szolgálati lakást kaptunk a rákoshegyi óvodában. Az óvodához kötődik a bábozás iránti szeretetem, ami a jelen, 43 éves korombeli foglalkozásomat adja, hiszen bábokból élünk meg.

Milyen szülői háttérből táplálkoztak a gyökereid?

Nagyon hálás kérdést tettél fel, ugyanis a mai napig meghatároz engem szüleim hite és vallásgyakorlása. Mióta az eszemet tudom, szüleim napi áldozók voltak mind a mai napig. A 4-5 éves kislányok csak azt látták, hogy anyja minden reggel fél hétkor eltűnik. Fogalmam sem volt, hová megy. 1956-57-et írtunk akkor. Kérésre egyszer magával vitt. A templom padjában kötöttünk ki, csak ő volt ott. Háromnegyed hétkor kijött a helyi plébános. Anyu előrement a rácshoz, valamit kapott a szájába, utána visszajött mellém, letérdelt és tíz percig, lehajtott fejjel, csendben volt. Amikor kimentünk a templomból, résnyire kinyitotta az ajtót, finoman kinézett, majd a templomból kilépve, szatyrot lóbálva hazamentünk. Időnként találkoztunk óvodás gyerekekkel is, akiket a szüleik hoztak az óvodába. Ekkor már én is tudtam, hogy Anyu reggelenként templomba megy. Több évig meg voltam győződve arról, hogy a jó Isten nem más, mint az édesanyám. Azt tudtam, hogy Isten a szeretet, azt pedig tapasztaltam, hogy édesanyám szeret engem, akkor viszont egyértelmű a szillogizmus, hogy Anyu az Isten. A templomba csak azért jár, hogy önmagával találkozzon. Az ostyához még semmi közöm nem volt. Arra rájöttem, hogy Anyu azért nyitja ki résnyire a templom ajtaját, mert nem akar szembetalálkozni az óvodába menő családokkal. Úgyis rendszeresen behívták őt a tanácshoz, és megpróbálták eltiltani ettől a reggeli szokásától. Amikor 8-9 évesen már nem akartam vele menni reggelenként a templomba, akkor ráhúzta a

zoknit a lábamra és visszahajtotta a paplant. Képtelen vagyok zokniban aludni, tehát fölkeltem és mentem.

Apai emlékeid is vannak?

Nagyon szeretném, ha az előző beszámolóim nem azt az érzést sugallná bárkinek is, hogy az Anyaisten tipikus alakját írom le. Egyszerűen, édesanyám szeretete megjelenítette azt az Istent, akit én is szerethetek és akiről beszélhetek. Felnőtt fejjel sem tapasztalok kórosat ebben az élményben. Édesapámmal 18 éves koromtól kezdve 20 éves koromig jártam reggelenként áldozni a pesti ferences templomba, félmisére.

Évi, te is ilyen jó indulással kezdted az életedet?

1952-ben születtem, második gyerekként. Édesanyámat már csak betegen ismertem. Kétéves voltam, amikor megbénult, s újra meg kellett tanulnia járni és beszélni, bal kézzel írni, kézimunkázni. 2-12 éves koromig Mezőkövesden laktunk, apám munkaviszonyából adódóan szolgálati lakásban. Életem akkor jutott fordulópontra, amikor 12 éves koromban meghalt édesanyám és lakóhelyet, iskolát kellett váltanom. A családból egyedül, rokonokhoz kerültem. Apám Pesten dolgozott, nővérem pedig középiskolában tanult. A mi családuk hagyományosan keresztény beállítottságú család volt, vagy egy picivel kevesebb. Templomba jártunk, bár apám inkább csak elkísért bennünket. Anyuhoz alkalmanként eljött a plébános, aki engem is hitoktatott. Az elsőáldozásra való felkészülés úgy él bennem, mint igazságkeresés, egy nagyon szép dolog felfedezése, megtalálása. Mivel apám munkahelyi kötöttsége miatt - a hétvégeket leszámítva - anyámmal éltem együtt, ez egyfajta sorsközösséget, Istenre-bízottságot is jelentett. Gyerekkoromat ma is szépnek és harmonikusnak gondolom, hiszen a tíz évnél fiatalabb gyerek nem látja olyan tisztán a súlyos betegséget, másrészt a kövesdi lakásunk egy ősparkban volt, ahol szabadon, természeti élményekkel gazdagon éltünk. Anyám halála után egy év múlva édesapám újránősült, s akkor a család egyesült egy budapesti albérleti lakásban, Rákosligetben. A közeli gimnáziumba íratlak be és ott találkoztam Gyurival. Apám új házassága nem sikerült, s ebből nagyon súlyos gondok adódtak, amelyek kezelése számomra megoszthatatlan gondot, állandó szorongást jelentett.

Meglátszottak-e ezek az élmények Évin az ismerkedés idején?

Évin először én a gyönyörű barna haját, az egyenes tartását és az igen szép lábait láttam meg. Magamból kiindulva, eszembe sem jutott, hogy neki rendezetlen családi háttere lehetne. Húsz évesen, azaz négy év múlva derült csak ki, hogy otthon a kés is repül. Megdöbbenett, hogy ez a lány addig nem öntötte rám az otthoni fájdalmakat, hanem maga hordozta azokat. Felnéztem rá.

Komolyabb érzelmekkel?

Ekkor már a második szerelemnél tartottunk. Az első kilenc hónapig tartott, majd két év szünet után

újramegítettem a levest. Hatéves korom óta szüntelenül szerelmes voltam. A szerelem révén éltem át az üldözöttek mellé állást is.

Mit jelent ez?

Hat éves voltam, amikor a tanító néni elvette az első szerelmem ollóját. A kislány nagyon sírt, ezért egy alkalmas pillanatban felkaptam az ollót a tanári asztalról és visszaadtam a tulajdonosának. Este, iskola után, bezártak egy órára. A kislány megvárt kinn a sötétben, hazakísérhettem, vihettem a táskáját.

Valóban romantikus élmény. Nyilván sok szép élményre tettetek szert Évivel az együttjárások során. Mit tudtál ezekből átadni a bordányi fiataloknak?

Örömmel és tiszta szívvel beszélhettem a megélt és átélt szerelemről, egymás nem lelegetéséről. Felejthetetlenek azok az eszmélődő percek, melyek Évivel a Duna part lépcsőjén teltek. Az egymáshoz szorított két arc, amely egy irányba nézett. Ekkor éreztem először, hogy milyen nagy dolog az, ha két ember együtt, egy irányba néz. Együtt mentünk misére, egy közösségbe jártunk, s ez kiemelte a szerelmünket a csupán testi síkból. A közösség tartalmas feladatokat adott. Helyrehoztuk egy idős asszony leégett lakását, plébániai csomagokat vittünk beteg, szegény embereknek, együtt mondtuk el másoknak, hogy van Isten. Ezt tartom két fiatal igazi együttjárásának. Úgy éreztem, hogy Bordányban tényleg a gyakorlat és a szív bőségéből szólt a száj. Megköszönöm Évinek és a jó Istennek, hogy a nászúton lettünk először egymásé. Megköszönöm, hogy Gyurka bácsi, mint lelkivezetőm, a gyónások során nem azt marcangolta, amit a legtöbb gyónató a hatodik parancs körében szokott, hanem arra volt kíváncsi, hogy mennyi időt szántam tanulásra, imádságra és mennyi pénzt adtam az éhezőknek, a szegényeknek az ösztöndíjamból. Soha nem tiltott a szexualitástól, hanem új utakat nyitott a fiatal ember számára. Volt mit átadnom Bordányban.

Az alsószentiváni lelkigyakorlaton tehát tulajdonképpen egy rutinos igehirdető bújt meg a 20 éves kölyökarc mögött. Hogyan kapcsolódtál be ezután a Bokor szervezetébe, amikor még nem is voltál csoportvezető?

Tévedsz, már két éve az voltam. Édesanyám 18 éves koromban a bátyám és elém állt és így szólt: „Fiaim, ha nem mutatjátok meg Krisztust a világnak, a világ elpusztul.” Bátyám ekkor másodéves papipari tanuló volt. 1971 tavaszán, Halásztelken, Dombi Feri bácsinál tapasztaltam azt, amit a Bokorban azóta is átélék: komolyan veszik az embert. Feri bácsi kíváncsi volt a véleményemre, várta a házi feladatot és azonnal röptetett. Napi kenyermé vált az a Jenő-dal, amelynek egyik mondata úgy szól, hogy szeretetünk belénk rohad, ha nem adjuk tovább. Rákoshegyen beatmisét szerveztünk, megszületett az első énekkaros közösség. Szerettünk volna rendszeresen találkozni a plébánián, de a plébános nem engedte. Indoka a következő volt: „Gyuri, én már voltam börtönben. Nem

akarok fiatalokkal foglalkozni. Ha fiúkkal foglalkozom, azt mondják rám, hogy homoszexuális vagyok, ha lányokkal foglalkozom, akkor az a vád ér, hogy fogdosom őket.” Egy tizenkilenc éves embernek életre meghatározó élmény az ilyen papi válasz ahhoz, hogy a laikusokba vesse bizalmát.

Tehát Te igazi, bokorbeli közösségvezető voltál. Kik voltak azok a laikusok, akikben bíztál, kik voltak hasonló gondolkodású barátaid?

Ha számodra az a bokorbeli közösségvezető, akiben nem tűr maradást az örömhír, hanem azonnal át akarja adni másnak a megtalált kincset, mert „így élni jó”, akkor én valóban bokorbeli közösségvezető voltam és vagyok. Ezt a meggyőződést egyébként hazulról hoztam. 1971 tavaszán Bisztrai László küldött Halásztelekre azzal a kéréssel, hogy adjak át Dombi Ferencnek egy magnókazettát és ha tetszik az, amit ott látok, akkor beszélgessek vele. Ott voltam és ott maradtam. Feri bácsinak köszönöm, hogy itt vagyok. Mlecsenkov Angel a maga melós tenyerével nyitotta föl előttem és magyarázta a Szentírást. Ősi, bulgár kertész lendülettel. Tölösi Magdi, mint diétás nővér, a vasárnapi találkozó után hétfőn a baleseti ambulancián magyarázta, hogy mit jelent Szentírást elemezni. Előttem bontakozott ki Bernáth Margit (Cika) és Rihmer Karcsi felnőttkori szerelme. Az ő felelősségteljes együttjárásukat látva komolyodtam. Bevittem a súlyzókészletemet Király Ignác szemináriumi cellájába, hogy segítse őt a cölibátus mellett. Szivacsként ittam Feri bácsi beszédeit, energikus, hiteles, világos, érthető, küldetést adó szavait.

Valóban színes, mozgalmas, elkötelezett barátokból álló közösségben éltél. Neked is voltak ilyen barátaid, Évi?

Nem voltak. Gyuri révén kapcsolódtam a Bokorhoz, mivel nem vonzott a Margit-templom, ahová családotól jártunk. Csatárkán talákoztam először Ildivel, Jenővel, Gyurka bácsival. Amennyire Gyuri azonnal otthon volt a Bokorban, nekem annyival újszerűbb volt. Egészen más világ nyílt meg előttem, amit eddig nem ismertem, hiszen otthon nagyon zárt életet éltünk. Egyrészt nagyon csodálatos volt, másrészt azonban fel is bolygatott. Gyurka bácsi provokatív kérdései, amelyeket különböző problémakörökben tett fel, átstrukturálták gondolkodásunkat, eddigi elképzeléseinket az élet megoldásáról. A vele beszélgető fiatalok társasága elég hamar közösséggé alakult át. Ildi, Jenő, Cika, Karcsi és Fogarasiék voltak az alapító tagok, de hamarosan kiegészült másokkal is. Vignyázó Mari az első között volt.

Bokor-esküvők volt?

De még mennyire! Arra kértem a minket összeeskető bátyámat, hogy használja ki az alkalmat. Itt van ötszáz ember, mondja a kőkemény evangéliumot,

ne nekünk fogalmazzon lírát, hanem csapja le a ziccert. Jenőék zenéltek, Soltész Jenő bácsi vitt le bennünket nászútra Balatonfüredre az öreg Moszkvicsával. Öt nap múlva - megszakítva a nászutat - felutaztunk a péceli nagypénteki virrasztásra.

Közösségi tagként és fiatal házasként folytattátok az életet. Mik voltak a következő évek fontosabb történései?

Egy kispesti, 36 nm-es tanácsi lakásban kezdhettük önálló életünket. Fiatal piarista papnövendékek kérték, hogy csináljak közösséget a gimnáziumi osztálytársaikból. Szegheő Jóskához (Totya) és Farkas Pistához (Lupusz) jártam be a Mikszáth Kálmán térre. Ők akkor voltak másod-, harmadéves egyetemisták. Jó kis közösség jött össze a Mikszáth tér helyett a kispesti munkáslakásban. Az említett két barátom a háttérből segített és mosolyával kísért. A barátság azóta sem szűnt meg.

Na jó, de a magánéletről nem esik szó? Voltak egyáltalán bútoraitok és berendezési tárgyaitok?

Volt egy kis spórolt pénzünk, úgy 10 ezer Ft, használt bútort vettünk ebből és berendeztük a lakást. Emlékezetem szerint egy volt a magán- és a közösségi életünk. A közösségi lét átszötte minden programunkat, esetleg nem is volt más programunk. Fél év múlva Gyuri elment katonának. Tompa Nándort kérdezte meg az Örökimádás templomban, hogy mit csináljon: menjen, vagy ne menjen? Egyértelműen küldte a seregbe, méghozzá küldetéssel: „Ott is vannak lelkek, nemesítsd őket!”

Jól érezted magad, Gyuri, a seregben?

Huszonhárom év távlatából úgy érzem, hogy át tudtam alakítani számomra a Petőfi laktanyát kolostorrá. Hála az önnelvelési és a lelkivezetői behatásoknak - a benti időelszámolásom szerint - napi három órát tudtam imádkozni, végigolvastam a KIO-t és kijegyeztem, azonkívül orosz klasszikusokat olvastam. Egyszer az történt, hogy vasárnap este, visszamenve a laktanyába, a fiúk összetett, imára kulcsolt kézzel és rózsafüzérrel fogadtak. Elkiáltották magukat a körletben, hogy megjött Bisztrai: Imához! A nagy unatkozásban ugyanis felfeszítették a szekrényemet és Kodolányi „Égő csipkebokor” című könyvében megtalálták a másnapi gyónásom teljes írott anyagát. Elszámolásomat 51 kérdésre adott igen-nem válasszal és 1-5-ig terjedő osztályzatokkal készítettem. A gyónási anyagomban azonban csak az 51 sorszám és a válaszok szerepeltek. Azonnal át is adták papírjaimat az elhárításnak, mivel meg voltak győződve arról, hogy a zászlóaljról készítek napi feljegyzéseket. A zászlóalj létszáma ugyanis pontosan 51 volt. Másnap reggel a laktanya parancsnok szobájában kellett számot adnom deviáns magatartásomról. Átadtam az 51 kérdés megfejtését. Nem tudott vele mit kezdeni, én viszont ettől kezdve 51 ember biztatása mellett mondtam el az

esti imát. Folyamatosan figyelmeztettek vallásos kötelezettségeimre. Nagyon jó volt, nem volt többé mit titkolni.

Évi, számodra mit jelentett Gyuri katonaideje?

Mivel majdnem a házasságkötés után vitték el Gyurit, azért nagyon nehéz volt megszokni az egyedülletet. Dolgoztam a munkahelyemen és éltem a közösségi kapcsolatok. Megismertem egy házaspárt, ahol a beteg feleség segítségére szorult, oda jártam házimunkát végezni. Mivel Gyuri Pesten volt katona, azért gyakran haza tudott járni. Egy alkalommal vasárnap kilógott és együtt mentünk a közérbe vásárolni. Mindjárt le is kapcsolta egy járőr!

Egyszer a katonaeletnek is vége, és kezdődhetnek a szürke polgári napok!

Még katona volt Gyuri, amikor Gergő megszületett. A Malévtől mentem gyesre. Mind a három gyerek császárral született. A nővérem segített, Gergő születésekor kiköltözött hozzánk egy hónapra, hogy segítsen a műtét utáni nem könnyű időben.

Néhány hónap múlva egy este betoppant hozzánk Pálincás András, alias Stoppos Bandi. Laci bácsitól hozott ajánló levelet, amelyben nagybátyám azt kérte tőlem, hogy legyek Bandi lelki támasza, keressek neki munkát és albérletet. Hat hétig lakott nálunk, egy szobában éltünk négyen, résztvett a közösségi találkozók, az imádkozásokon. Sebeők Sanyi csongrádi káplán és Andi szinte egy időben üzentek nekem, hogy a fiatalember beépített. Lopás miatt bocsátották el a Május 1. Ruhagyárból és ebben a helyzetben csaptak le rá az ÁEH munkatársai. A Fradi-sörözőben vettem drasztikus és egyértelmű búcsút a fiútól. Az utolsó mondata az volt, hogy meg fogom még ezt banni. Ennyit az első évekről.

További gyerekek, további tanulás?

1976 októberében világra jött Dani. '77 szeptemberében elkezdtem a tanulást a Római Katolikus Hittudományi Akadémia levelező tagozatán. Közben a kőbánya-újhegyi lakótelepi lakásunkat elcseréltük a sashalmi házra. Márczi Imre és Juhász Karcsi családjának anyagi segítségével vált ez lehetővé. Karcsi a következőképpen adta át a pénzt: „Nagyon jónak tartjuk, hogy elköltöztök a lakótelepről. Kölcsön nem tudok adni pénzt, de tízezer forintot örömmel adok nektek segítségül, csak azt kérem, hogy hasonló helyzetben hasonlóképpen cselekedjete.” Több család húzott hasznot később Karcsi akkori mondataiból.

Hogy-hogy felvettek a teológiára akkor, amikor Simonyi Gyuszi, Márczi Anca és mások kérelmét elutasították?

Ezt kérdeztem én is Nyíri Tamástól. Ő azt felelte, hogy figyelni akarnak engem, ezért vigyázzak magamra, ne halásszak a teológiáról embereket a Bokornak.

Meg tudsz te állni ilyesmit?

Születésem óta nem tudok ellenállni a jónak. Egy év múlva 18 tankörtársam megkért arra, hogy szervezzek

egy lelkigyakorlatot nekik és kifejezett kérésük volt, hogy Bulányi György tartsa. Díjaztam az ötletet, és rögtön jeleztem, hogy ha ez kitudódik, Nyíri professzor tiltakozni fog. Mivel nem értették az óvásomat, a hölgykaréj gyanútlanul körbevette a filozófust és elmondta neki, hogy milyen lelki élmény vár rájuk. A háttérből figyeltem, hogyan veri ki az izzadtság a professzor homlokát. „Csak ezt ne csinálják! Be fogják zárni a levelező tagozatot, ha megteszik”. „De, professzor úr, lelki élmény lesz ez a javából, jöjjön el Ön is!” „Maguk nem tudják, mit kérnek.”

Ezek után teológus hallgató maradhattál?

Nem éreztették velem, hogy ki akarnának rúgni. Minden vizsgám jól sikerült, kivéve az egyházi jogot, mert avval kezdtem, hogy nem látom az egyházban a megfeszített Krisztust. Emiatt az előadó a piarista rendházba hívatott magánbeszélgetésre. Végül átengedett. A lelkigyakorlat körül azonban bonyodalmak lettek. Életemben akkor konspiráltam teljes mértékig. A magyarnándori helyszínt csak az előadó, a háziasszony (Tölösi Magdi) és én, no meg a helyi plébános tudta. Ennek ellenére, a szokásos csütörtök estét megelőző kedden, idegesen berohant lakásunkra Unti József, a sashalmi káplán, és elmondta, hogy ezekben a percekben volt a magyarnándori plébános György Attila sashalmi plébánosnál, és mint jó barátjának elújságolta, hogy milyen rendezvény lesz nála, és azt is, hogy Bisztrai azt kérte tőle: senkinek ne beszéljen erről, még jó barátjának, György Attilának se. Tehát ne csodálkozzunk, ha ott lesz az ÁEH is - mondta Unti József. Mint később világossá vált, Jóska teljesítette hazafias kötelességét és leadta az információt a rendőrségnek is.

Mi lett a lelkigyakorlattal?

Másnap, szerdán, két belügyes megkereste a magyarnándori plébánost és elmondták neki, hogy tudnak mindenről. Itt egyházellenes kijelentések lesznek, ezért kérik őt, hogy hétfő estére készítse el a megjelentek névsorát. A plébános végig résztvett a lelkigyakorlaton, de az esti bemutatkozások alkalmával mindig kiment a szobából. Nagyon mély, tartalmas lelkigyakorlat ért véget vasárnap. Hétfőn a házigazdánk semmiféle névsort nem adott át a két rendőrnek. Eleinte magabiztos volt, de amikor ugyanaznap bevonták az útlevelét, idegileg elfáradt, bár semmi ártót nem tett.

Egyéb benyomásaid a teológiáról?

Életemben először ezekben az években tudtam nagy kedvvel napi hat-nyolc órát tanulni, hiszen amit tanultam, azt rögtön továbbadhattam a közösségekben. Viszonylag rend volt már a fejemben, ezért nem zavart meg a teológia és nem vesztettem el a hitemet sem. Pedig nem akármilyen esemény találkozni a szerető Isten helyett a teológusok és egyházi vezetők hatalmi isenével.

Tehát sikeresen végeztél?

Igen.

A nyolcvanas években járunk. Mondj valamit a növekvő gyerekekről és azokról a munkáidról, amiket ezekben az években kezdtél meg!

1982-ben Kovács Laci elsődíjazásra előkészítő hittant szervezett magánlakásokban. Laci szerint a szülő az első hitoktató, s ehhez adott ő szóbeli és írásbeli segítséget. Az elsődíjazás egy egyhetes annavölgyi tábor utolsó előtti napján volt. Kaszap Márti volt az egyik szervező. Laci Lázár Ervin meséit hívta segítségül a programjaihoz. Az elsődíjazós misére eljöttek a szülők és a keresztszülők. Igazi tábor és - úgy érzem - igazi elsődíjazás volt. Ekkortól indultak az általam szervezett gyerektáborok.

Miből álltak ezek?

A szervezéshez a Regnumot hívtuk segítségül, mivel ők értettek igazán a gyerekpasztorációhoz. A bokorbeliek a lelkipásztori marketing alapján csak a felnőttekkel foglalkoztak. Beton, Buxus, Deka: Márczi Ancsák lakásában tartotta a táborvezetőképző előadásokat. A Bokor az ő táborkönyvükből tanulta a gyermektáboroztatást. Turnai Osziék üres telkén, a nyár elején, felépítettük a sátoztábor a Börzsönyben (Morgó) és hat-hét turnus használhatta a nyár végéig.

Ekkor kerültél kapcsolatba a mozgássérültekkel?

Már korábban volt kapcsolatom a Marcibányi tériekkel, mivel hatottak rám a Bokor-jelszavak: pl. Van már beteged? Ez a jelszó dolgozott bennem, amikor megkerestem az intézet igazgatónőjét és megkérdeztem tőle, hogy mit tudnék segíteni neki. Ekkor jött az az ötlet, hogy mélyítsük el a kialakult barátságokat egy-egy nyári táborral, ahol - mondjuk - 25 vidám, jómozgású lélek találkozik 3-5 tolókcocsis lélekkel. A mozgássérülteket ugyanúgy kezeltük, mint az egészségeseket. Alapélményem volt az, hogy a természetes hozzáállás gyógyít. Gyerekeink aztán hamar kiemelték a tolókcocsiból a mozgássérülteket, ők ültek a tolókcocsiba és raliztak a meredek börzsönyi utcákon. A mozgássérült mérte a futamok idejét. Ma már nem tudnám fölvenni őket ölben a hegyoldalra. Mára az maradt meg bennem, hogy ezek a táborok a bokorligeti komplex rehabilitációs centrum előiskolái voltak. Napló készült minden táborról. A fontos és szép dokumentumok bárki számára hozzáférhetőek. Neve is volt minden tábornak, pl. Gyöngy, Kenyér-víz, Kakas, Gyümölcs, Szem, stb. A gyerekeknek kellett kitalálni a tábor megelőző hónapokban azt, hogy mit is jelenthet az adott táborcím.

Miből készült a tábor, honnan volt a felszerelés?

Az első táborok sátrai saját és a Belkertől kölcsönzött sátrak voltak, a felszereléseket összekéreggettük, illetve vásároltuk. Később - Csiky Lajcsi segítségével - a Szemere utcai iskola adta kölcsön a felszereléseket és Pálkás Laci szállította teherautójával a helyszínre. Belső Bea és édesanyja volt a legfőbb edénybeszerzőnk. Az esti

beszélgetésekben a 13-14 évesek a sátor csendjében mindig rákérdeztek arra, hogy hogyan ismerkedtem meg Évivel, hogyan is volt az első simogatás. Szeretném remélni, hogy használható modellt adtam át nekik.

A táborozások sportos világa mellett azonban társadalmi szervezőmunkára is adtad a fejed.

Ha a „Családdal a Társadalomért, az Életért Alapítványra” gondolsz, akkor a háttérből engem az motivált, hogy látva szüleim, a saját és a Bokor-beli barátaim családi életét, úgy éreztem, hogy a magyar társadalomnak nagyszerű családok példájára van szüksége. A politikai helyzet '87-ben már lehetővé tette, hogy az 1 millió Ft tőkével létrehozott alapítványunkat bejegyezzék a bíróságon.

Akkor az még nagy pénz volt. Honnan kerítetted?

Rauscher Attila és felesége, Németh Ági, nemcsak testvéri, hanem munkatársi kapcsolatban is volt velünk. Együtt bővítettük a Robotron írógépek memóriáját és ennek bevételéből jutott az alapítvány alapítványonára, sőt, ebből tudtuk átépíteni, bővíteni a házunkat.

Folytasd, mi történt az Alapítványban!

Az 1989-es decemberi, temesvári forradalom idején úgy gondoltam, hogy kellene valami igazi, román és magyar találkozózt csinálni. Rögtön jött is a megoldás: nem papnak, nem laikusnak, nem kormányerőnek, hanem családnak kell ezt megcsinálnia. Így született meg a román-magyar hétvége gondolata, amit a kuratóriummal és az alapítókkal készre csiszoltunk.

Tartalmilag mit jelentett ez a találkozó?

Az volt az ötletünk, hogy minimum háromgyerekes romániai román családok magyarországi magyar családok vendégszeretetéet élvezzék egy nyári hosszított hétvégén. Közvetlenül szerezzenek benyomásokat a magyar életről.

Hogyan valósítottátok meg?

Februárban Évivel Kolozsvárra vonatoztunk és kora reggel elmondtuk ötletünket a helyi RMDSZ elnökének. Ő - jó erdélyihez méltón - délelőtt 10 órakor bement erre a helyi televízióban. Mi megjeddünk, mert azonnal felizzottak a telefonok. Budapesten még semmit sem intéztünk. Mindenesetre az erdélyi oldal rendben lett. Jöhettünk haza. Budapesten háromezer szórólapot osztottunk ki az aluljárókban illetve a Bokorban. A sajtó közölte a felhívásunkat, miszerint a Család Alapítvány 300 vendéglátó családot keres 300 román család részére. Nyár elejére a 300 vendéglátóból csak ötven volt még. Ekkor történt Tőkés László autóbalesete. A püspök a miskolci kórház betegágyáról kérte a magyar lakosságot, hogy segítsék ezt az ügyet. A TV-híradóban elhangzott interjú újabb harminc családot hozott. Még két híradás a TV1-en és a TV2-ön és megvolt a fele vendéglátó. Azért mesélem ezt ilyen részletesen, mert egész életemre jellemző az a vakmerő

bizakodás, amelytől sokaknak égnek áll a haja. Én ugyanis kezdettől fogva úgy gondoltam, hogy elég egy hangos füttyentés Budapesten és meglesz a 300 vendéglátó család. Hát, látod, nem így történt. Augusztus 16-ára, péntek 13 órára vártuk a különvonat érkezését az 1200 román személlyel. Augusztus elején az MDF pártvezetése megkeresett és felajánlotta, hogy a párt soraiból kiállítja a hiányzó 150 vendéglátó családot. Cserébe semmi mást nem kér, csak attól fogva legyen az MDF szervezés. Mondtam neki, hogy nem tudja, mit kér. Nagyon könnyen hatalmasat lehet bukni ezzel a vállalkozással, hiszen a román sajtó azt ír az eseményről, amit akar. Egy kis alapítvány ebbe belebukhat, de kár ezzel egy kormánypártot terhelni. Ők erősködtek, hogy nekik szükségük van erre az eseményre. Azt viszont megértették, hogy a vendéglátó magyar család tagjai általában nem tartoznak egy párthoz. A nagyapa MSZMP-s, de a fia az SZDSZ tagja, az unoka viszont a Fideszt élte. Most akkor melyik párt vendégei a románok? Visszatérve augusztus 16-ához, aznap délben bementem a Déli Krónikában, hogy még 50 család hiányzik a vendéglátók közül. Kérem őket, jöjjenek a Nyugati pályaudvarra és vigyék magukkal otthonukba a nemsokára érkező családokat. Mi pedig felkészültünk, hogy kollégiumokban, munkásszállókban helyezük el a családhoz nem jutó vendégeket. A munkahelyem volt a központi diszpécserállomás, ahol minden telefonhívást magnóra rögzítettünk. A sok szívet melengető ajánlat mellett csupán 8-10 volt mindössze, amikor fröcsögve kérdezték, hogy ki áll mögöttünk. Ők majd ott lesznek az állomáson és bottal fogják elzavarni a szemét románokat. Többen voltak, akik tankkal akarták megoldani a román-magyar megbékélést. A román határon a román hivatalnokok négy órát varakoztatták a különvonatot. Amíg Budapesten a sok-sok család varakozott, addig a váróteremben a román nagykövettel és a rendőrség kihelyezett osztagának vezetőjével beszélgettem. A külföldiek ellenőrző hivatal (KEOK) számonkérte rajtam a rendezvényt: tudom-e, hogy a román családoknak legalább a fele Magyarországon fog maradni. Széttártam a kezeimet s azt mondtam, hogy lehet. Nem tudtam mást tenni. Képzeld el, minden román családnak jutott család! Gyönyörűen eltelt a két és fél nap, és csak két család maradt itt. Az egyik éppen a mi vendégünk volt. A Belvárosban ugyanis ellopták az édesanya retiküljét benne az öt útlevéllal. Erről ennyit. Demeczky Jenőék vendégcsaládjában viszont az édesanyán vakbélműtétet kellett végrehajtani. Búcsúzásakor egy háromkilós meleg kenyeret, egy román nyelvű szentírást és a gyerekeknek csokoládét adhattunk át. Fantasztikus búcsúzás volt, többen sírtak. Az augusztus 30-ra tervezett kolozsvári magyarellenes Vatrás tüntetés - a román sajtó szerint - a román-magyar családi hétvége miatt fulladt érdektelenségbe. A kapcsolatok megváltoztak. A román családnak be kellett kopogni az addig gyűlölt magyar szomszédhoz,

hogy fordítsa le magyarra a budapesti barátoknak írt román nyelvű levelet. A megkapott választ viszont magyarról románra kellett fordítani.

Mi más, nagyobb szabású akciót valósított meg a Család Alapítvány?

Mindig úgy éreztem, hogy a Bokornak és az Alapítványnak is kötelessége felmutatni a családesheményt. Így született meg az „Élő Nemzeti Kincs” gondolata. 1990 óta minden évben, októberben, a sajtó útján felhívást teszünk közzé, hogy az emberek jelentsék be, jelentsék fel, a nem-tudni mi okból, de nagyon szép, irritálóan szép életet élő személyeket. Szándékosan írtuk be a „feljelenteni” szót, emlékeztetve ezzel a Rákosi-korszak gyakorlatára. Évenként 10-15 családot, illetve egyedül élő személyt tudtunk megmutatni a nyilvánosságnak. Karácsony előtt, hol a Nemzeti Múzeumban, hol a Metalimpex székházában, az utóbbi időben a Vakok Intézetének dísztermében adtuk át az elismerést jelentő pénzdíjat és Komáromi János festményét. Nagyon sikeres Vincze Bandi és Gabi akciója. Ők beszélő számítógépeket szereznek be vak gyermekek számára. Már több mint húsz gépet helyeztek el vak középiskolások lakásában. Szerencsére meg is találták a támogatókat.

A közéleti tevékenység mellett jut-e pénz a mindennapi életre?

Nagyszerű munkám volt 16 éven át: az irodagép-műszerészet. Sok szamizdat kiadványunk köszönhette létét ennek a szakmának. A rendszerváltással kiment az NDK gépparkja e szakma alól, és jöttek az eldobható irodagépek. Közben - fertőzött kullancscsípés következtében - összeszedtem egy Lyme-kórt. 1994 decemberében a MÁV-kórházban, a kórházi ágy mellett tartottuk barátainkkal a közösségi találkozókat. Itt álmodott a Bokorligetről a Kaszap-házaspár, a Garay-házaspár, Gyurka bácsi és én, miközben a nyakamon keresztül folyt belém az infúzió. Az izületeim begyulladtak, a kezem nem bírja hosszú időn keresztül forgatni a csavarhúzó. Ebben a helyzetben megint a család eszménye sietett segítségemre. Évikével kitaláltuk a kézre húzható Szent Családot báb formájában. Hétszáz darabot el is készítettünk és elvittem őket a salzburgi karácsonyi vásárra. 10 nap alatt mindössze két darabot tudtam eladni. A vállalkozói lét bukással kezdődött.

Remélhetőleg azonban sikeresen folytatódott.

A szakrális téma után a vulgáris, de nagyon aranyos állatcsaládok húztak ki az anyagi csödből. Ez is azt mutatja, hogy a Szent Családdal egy évben csak két napot szabad foglalkozni. Ez persze a vállalkozói akasztófahumor hangja. Egyébként jól megy, üzletileg sikeres a 13 darabból álló bábus család. Egész családom részt vesz a gyártásban. A Bokor jubileumi ünnepén is találkozhatott velük a nagyközönség.

A jövőben is tervezel kalandos, nagy vállalkozásokat?

Nem tudom, hogy milyen lélek lakik bennem, de azt érzem, hogy nem sokat medítál, gubbaszt a bensőmben, hanem felállít, kifelé fordulásra készlet. Ezzel szeretném magyarázni a bizonyítványomat. Belülről érzek készletést a nagy léptékű dolgokhoz. A hutteriek szele megcsapott, és az egymás mellett való szorosabb élet évek óta újra és újra felbukkanó gondolata a Bokorliget címszó alatt próbál megvalósulni. Évikével két malomban örölünk. Neki nagyon elegendő a házi malom, én viszont nagy, közösségi malomra gondolok. Szeretben fel tudjuk oldani ezt a különbséget. A Bokorliget most a komplex rehabilitációs centrum nevet és tartalmát hordozza.

Kit vagy mit rehabilitáltak?

Minden jól sikerült közösségi találkozót rehabilitációnak élek meg. Nagyszerű, Istennek odaadott barátaim segítségével azt szeretnénk szélesebb körben reprodukálni, ami ott történik. Hogy kiknek? Akiket a közösségek, családsegítő központok, egyházak, önkormányzatok szociális osztályai odaküldenek. Egy naptól akár egy hónapig terjedő rehabilitációs idő alatt mélységében találkozik a meghívott az ember- és istenszeretet megnyilvánulásaival. Lát működő nagycsaládot, működő vállalkozást, megvalósult szerető együttlétet, megvalósítandó önnevelést. A lelkigyakorlatok hatását kellene elérni komplex rehabilitáció keretében.

Lehet rehabilitáció helyett testi és lelki újjászületést is mondani?

A rehabilitáció a szakszava ennek az általam felvázolt bokorligeti gondolatnak. Túl szép a testi és lelki újjászületés, továbbá vallásos felhangokat hordoz

magában. Abban az országban, ahol 45 évig nem is létezett lélek, ott a lelki újjászületés emlegetése halmozott hátrányt jelent.

Mivel a hírlevelek révén sok mindent tudunk a Bokorliget körüli munkákról, tudsz-e olyasmit mondani, aminek jövőbeli érdekessége lehet számunkra?

A '95-ös év minden várakozást felülmúlt a Bokorliget vonatkozásában. Meg tudtuk vásárolni a 25 hektáros gyönyörű területet. Két nagy garázs elhelyezésével megteremtődött a gyermek- és ifjúsági tábor alapja. Meg tudtuk vásárolni a falu iskoláját, ahol nyáron 150 közösségbéli barátunk nyaralhatott. Ez

össességében 5.2 millió Ft forgalmat jelentett. Kaszap Márti egyre profibb pályázatíróvá vált. Neki és sok barátunknak köszönhetjük Bokorliget jelenlegi létét. A közeli érdekességek közé sorolható, hogy az 1996-os Bokorpüncösd valószínűleg Bokorligeten lesz.

Eljutottunk tehát a mába. Ha most visszanezel a névvel bíró, vagy korábban még meg nem nevezett Bokorra, akkor mik azok az értékek, vagy események, amiket szépnek, egyedinek, istenektetszőnek találtál a közösségi életünkben?

Ha Lázár Ervin tette volna fel ezt a kérdést, akkor nagyon egyszerűen tudnék válaszolni neki. Ervin, én a Bokrot nagyon döm-döm-döm-döm-döm-döm. Nagyon nehezen írtad le!

Akkor próbálkozz nekem is mondani valamit!

Nem mindennapi az, amit anyatejjel szívtam magamba és amit 18 éves koromtól napjainkig a Bokortól kaptam. Öregem, úgy érzem, azért normális az életem, mert annak idején, 1971-ben, Dombi Feri bácsi

asztalához ültetett, kezembe adta a Szentírást, a tollat és segített a „szeretni” szó szentírási elemzésében. Ekkor, ezáltal lett világos, hogy mit jelent a „szeretni” szó Jézus ajkán. E pillanatban azt köszönöm a Bokorban, hogy '96 januárjában Merza Jóska elkészíti ezt az interjút, tehát mindketten hűségesek voltunk, vagyunk valamihez. Köszönöm azt, hogy négy srác rohargál a fejünk felett és azt mondhatom róluk, hogy megvannak. Évivel megtanulhattuk, mit jelent házastársként együttélni. Marci bácsiék, Márcziék, Királyék segítettek ebben. A 25 éves érettségi találkozón nem tudtam azzal hencegni, hogy a harmadik feleségem ül mellettem, hanem az első és egyetlen. Válaszom az: érdemes belepesztulni ilyen életbe. Nagyon szeretnék átölelni sok-sok bokorbéli személyt, hogy megköszönjem segítségüket. Gyurka bácsival kezdeném, aki a 18 éves, kamasz Bisztrai Gyurit nem a nemi életről faggatta, miként az előző gyóntatók tették, hanem azt kérdezte: mennyi pénzt adtam az éhezőknek. Ezzel a pályamódosító kérdéssel indultam el a nagykorúvá válás útján. Állandóan érzem a Bokorban a szabadságot, a szabad levegőt. A civil kurázi fontos éltető elemem. Át kell mentenünk a Bokrot a rendszerváltás zavaros évein, és meg kell találni a következő életszakasz profilját. Ehhez állandóan bizalmat kell szavazni a másoknak. Nem lehet leírni senkit.

Ezekkel a szavakkal egy kicsit már megmutattad, hogy a Bokor élete nem problémamentes. A manapság divatos lehangolódást elkerülve, említenél-e néhány kiküszöbölendő jelenséget úgy, hogy inkább a kibontakozásra tennéd a hangsúlyt?

Az egyéni életemben sohasem a kiküszöbölendő jelenségeket tartottam fontosnak. Más gondolattal, s az ebből fakadó más tettekkel a kiküszöbölendő jelenségek közvetve eltűntek. Nem azt kérem másától, hogy azt mondja meg nekem, mit ne tegyek, hanem inspiráló gondolatokra, tettekre vagyok vevő. Pozitív gondolatokkal akarok foglalkozni, nem pedig a jelen negatívumainak elemzésével. Ha a jelent nézném, akkor nyugodtan mondhatnám, hogy a francba az egészszel! De valószínű, hogy ha jobban nézném a jelent, mégsem mondanám ezt. Alkatomnál fogva nem én lennék. Alkalmatlan vagyok a kilátástalanságra. Hála Istennek!

1995.

BULÁNYI GYÖRGY

KÉTFÉLE VACSORA...

Kultikus vacsora

Kultusz nincsen áldozat nélkül, abban csúcsosodik ki. Aki áldozik, ad valakinek. A kultikus áldozatban - Istennek adunk. Áldani annyi, mint "adni" (5h num). A kultikus áldozatban odaadjuk a föld termését (növényt

vagy állatot) Istennek; majd valamit visszakupunk belőle, megesszük azt áldozati ételként, és részesedünk abból, ami az Istené lett; részesedünk magában az Istenben. Az Újszövetség kultuszát a Messiás teremtette meg. A Golgotán teremtette meg, ahol a maga teljességében adja oda azt, amije van: teljes Önmagát. Önmagának teljes odaadása teremti meg az Újszövetség kultuszát. Ennek ismételtetővé, azaz kultikussá tevéséről gondoskodik az utolsó vacsorán. A megtört kenyérben a Golgotán értünk megtört-odaadott Testét nyújtja evésre, (Mt 26,26; Mk 14,22; Lk 22,19; 1Kor11,23-4) és a borral telt kehelyben az értünk kiontott szövetségkötő Vérént nyújtja ivásra. (Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20; 1Kor 11,25) Ő Maga az, aki elsőül ismételi ezt az odaadást - az emmauszi "kenyértöréskor". (Lk 24,30.35)

Aki utat rajzol tanítványai elébe, annak sokszor kell kimondani ezt a szót: "tegyétek". Aki önmaga életét-útját rajzolja meg övének, annak azt is sokszor kell mondani, hogy "ahogy én tettem, úgy tegyetek ti is". (Jn 13,15-7) Amit azért teszek, mert az egyetlen Tanító mondotta, ill. azért, mert az egyetlen Példakép is tette azt, - akarva, nem akarva, de mindenképpen - a Tanító, a Példakép emlékezetére teszem. Miért emelődik ki a Messiás részéről ez a Testet és Vért nyújtás, ill. elfogadás a többi megteendőink közül az "emlékeztetés" rangjára?

Az Utat járók csak a Messiásra emlékezve képesek útjukat járni. Az életet konkrét szituációkban megélő és konkrét döntésekben bonyolító embernek e szituációkban és döntésekben emlékeznie kell Reá, ha az Út értelmében akar élni és dönteni. A vacsorán gondoskodott egy minden más emlékeztető fölé emelkedő emlékeztetőről. A kenyér és bor látható alakjában gondoskodott Golgotán megtört Testéről, Golgotán kiontott Véréntől, mint emlékeztetőről. Gondoskodott önként halálra adott Testének, önként odahelyezett élete kiontott Véréntől asztalunkra kerüléséről. Asztalra kerül az áldozati állatot, a bárányt behelyettesítő Messiás; megehetjük húsát, megihatjuk vérént. Az emberi testben közöttünk élt Messiás, amikor visszamegy Atyjához, a kenyér és bor látható alakjában asztalra téve Magát hagyja itt önmagát a korábban testben láthattuk Önmaga helyett. A kenyér és a bor alakjában itt maradó Messiás - Maga lesz a Messiás emlékeztetője. Ezért kapta meg ez a "tegyétek" - az "emlékeztető" rangját.

Aki a Testet eszi, a Messiást eszi-asszimilálja magába. Megfordított asszimilációval: az evő lesz hasonló Ahhoz, akit megeszik; az emberiség egyetemes kultuszhitébe ágyazódva (Babits M.: Eucharisztia). A "test" (szóma) ugyanis nemcsak testet jelent, hanem egész valóját annak, aki testtel rendelkezik (40b num). A "vér" (haima) pedig jelentheti a "szarx" szóval együtt azt, ami az emberben nem a Pneumából való. Péternek nem a hús és a vér nyilatkozta ki, hogy a Názáreti a Messiás. (Mt 16,17; Jn 1,13) De jelölheti a vér a

"szóma" mintájára az életet, azt az embert magát, akinek a vévéről van szó; ahogyan a "kiontott igaz vér" a prófétát jelenti. (Mt 23,30.35; Lk 11,50-1) A Messiás italként megíható vére is jelöli a Messiást Magát; mert aki megissza a Messiás Véréát, abban nem csupán a Vére lesz a Messiásnak: "Aki issza az én Véremet, Bennem marad és ÉN BENNE". (Jn 6,56) A Messiás mondhatta volna a lakomán a kenyérről: Vegyétek és egyétek, mert ez a kenyér én vagyok. Mondhatta volna a borról: Vegyétek és igyátok, mert ez a bor én vagyok.

Ez az "emlékeztető" - csodajel (szémeion) is! Valami látható-tapasztalható jelöli a nem láthatót, a nem tapasztalhatót. A kenyér és bor magát a Messiást. A megemészített étel-ital - Istenbe asszimilálódásunkat.

Amikor ezt "tesszük", akkor emlékezünk a Messiás élet-odahelyezésére (25-7 num). Amikor ezt "tesszük", akkor emlékezünk arra is, amire meghívott minket: a lét-, magatartás- és sorsazonosságra. Amikor ezt "tesszük", emlékezünk ember és Isten egymásban- és egyélevésére.

Asztaltársasági vacsora

Az Újszövetség kultikus áldozata azonban nem vértől csöpögő áldozati oltárhoz, hanem egy baráti társaság baráti asztalához kötött jel. Egy asztaltársaság jele.

Első ízben azé a 13 férfié, akik három esztendőn keresztül jóban és rosszban együtt voltak a Názáreti vezetése mellett. Olyanoké, akik egy közös ügyre reátették életüket. Ebben az áldozatban, áldozati ételben és italban nem lehetett részesedniök annak ellenében, hogy pénzért áldozati állatot vásároltak a pogányok udvarában. Egy falat kenyérért és egy korty borért nem lehet pénzáldozatot hozni. Ezért a falat kenyérért és korty borért egy baráti asztaltársasághoz kellett tartozniuk, amely társaság elkötelezettje volt a Messiás ügyének, a földön megépítendő Szeretet Országának, és egy útnak, az Útnak is. A falat kenyéret és a kortynyi bort azok kapták, akik - bár hús és vér nem kötötte őket össze - együtt költötték el népük nagy ünnepén a bárányvacsorát. Nem erre a falat kenyérré és korty borra jöttek össze, hanem egy feladat elkötelezettjei voltak, és ezt a feladatot közösen szolgálva, mint jó barátok akkor is, és máskor is együtt vacsoráztak. Létük, magatartásuk és sorsuk egybefonódottságának lett velejárója ez a falat kenyérből, kortynyi borból is álló, s ezért kultikussá is alakult vacsora.

Másnak ez a falat kenyér és kortynyi bor ugyanúgy nem használ semmit, mint a "víz" a nemhívónek. Miért? Mert a kenyér és bor ugyanúgy jel lévén, miként a víz, csak a hívőben, az elkötelezettben lehet azzá, amit jelöl. Csak a hívő, az elkötelezett lehet - vízen, kenyéren és boron innen és túl - Istenné, az egymásban levés és egyé levés tételeinek értelmében. Signum efficax caritatis in credentibus! A Szeretetének a jele a kenyér és a bor. De csak a hívőkben lesz ez a jel hatékony. Nem

üres jel, hiszen a Messiás Maga van benne az egyikben és a másikban is. De nem is csodaszor. A nem-hívőben, a nem-hűségben nem hoz létre semmiféle hatást sem. Ha valamire érvényes, hogy a szent és a drágagyöngy (Mt 7,6) nem dobható a kutyák és disznók elébe, hát a Messiást s Rajta keresztül a Szentháromságot tartalmazó emlékeztetőkre-jelekre nem kevésbé érvényes, mint az ígére. Csak azoké lehet, akik "megfordulnak" a Messiás felé, akiknek élete ismeri a metanoiát. Csak a Messiás eszményeivel, Útjával szóbaálló metanoiázó bűnösöké lehet. E kultikus vacsorának az a rendeltetése, hogy táplálja az ilyenekből álló asztaltársaságok életét. Nem a tökéleteseké, de csak a tökéletessé lenni akaróké.

Élesen kell feltennünk a kérdést: Messiási életre elindítani képes csodaszoroknak tekintette-e Jézus ezeket a jeleket? Avagy az Ország ügyét, céljait, törvényeit már megismert és mindezeket elvállaló emberek lepecsételő jelének? Jelnek, amely megpecsételi az ügy mellett magukat véglegesen elkötelezni akarókat? Jelnek, amely segítséget nyújt az Úton már járóknak? A messiási tanítás válasza egyértelmű. Jeleit a "hívők" számára rendelte. Ha tudjuk, mit értett a Messiás "hiten" - a kérdés eldőlt.

Teljes képtelenség, teljes szembekerülés szándékaival így gondolkodni: Az oltárnál megkapom Őt, létrejön evés és ivás által a létbeli azonosság Közte és köztem; de a szeretetparancsot, amely megteremti azt a valóságos emberi közösséget, amelynek a Messiás asztalközösségévé kell emelkednie, nem vállalom. Elég, ha önnönmagamra korlátozva magamat tisztességes vagyok és templomba járok, de az

egyetemes testvériséget, a szeretet mindentadás-üldözöttség-kicsiség tartalmát s az ezeket vállalók közösségét - nem vállalom. Az Őt tartalmazó jel is elég nekem a

megmentődésre! - ez a szemlélet alapvetően ellenkezik a jel létrehozójának a szándékaival. Mert nincs megmentődés a tartalom és a jel együtt vállalása nélkül - a Messiás tanítása szerint.

(KIO. 3. 80 num, részlet)

HODÁSZ ANDRÁS
**NEMZETKÖZI EUCHARISZTIKUS
 KONGRESSZUS**

Lezárult a magyar katolikusok nagyszabású rendezvénye, a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. A sajtóban számtalan cikk jelent meg, melyek néhol a programok sokszínűségén lelkendezve, néhol az elköltött forintok felett fanyalognak adtak hírt erről a katolikus világban amúgy nemzetközi szinten jegyzett, igen rangos eseményről.

Mi, katolikusok, szeretnénk reménykedni benne, hogy a külső szemlélő nem csak a lezárásokat és a pénzkidobást látja ebben a világeseményben.

Természetesen tisztában vagyok vele, hogy különösen a választásokhoz közeledve népszerű téma, hogy ki, mire és mennyit költött ahelyett, hogy kórházat épített volna, ám az élet sokkal több az egészségnél. Ha valamit, hát ezt megtanultuk kényszerű bezártságunkban, amikor rájöttünk, hogy bár otthon raboskodva elkerüljük a fertőzést, de megfosztjuk magunkat mindattól, amiért az életet élni érdemes. Az anyagiak kérdésében pedig érdemes nem elfelejteni, hogy amikor a szekuláris állam támogat egy ilyen rendezvényt, akkor egyrészt jogosan oszt vissza az adóforintokból annak az egyháznak, melynek tagjai maguk is adófizetők, másrészt még ha az állam világnézetileg semleges is, érdekében áll a különböző közösségeket támogatni, lévén itt aratható le a legnagyobb társadalmi haszon, amellet, hogy itt a legkisebb a korrupció veszélye.

Mi az az eucharisztia?

Ám ez a cikk nem vitát akarna indítani, hanem arról akar szólni, amiről a legkevesebb szó esik: tudniillik, hogy mi is az az eucharisztia, és miért is rendezünk köré egy nemzetközi kongresszust.

Ha a katolikus egyház legfurcsább tanításait kéne csokorba szedni, biztos vagyok benne, hogy hosszú lenne a lista a cölibátustól kezdve a melegházasság elutasításáig.

Az eucharisztia valószínűleg keveseknek jutna eszébe, pedig ha tudjuk, hogy mit jelent, nem kevésbé tűnhet furcsának, hogy a 21. században felnőtt emberek hisznek benne. Az eucharisztia, vagyis a katolikus szentmisében kiosztott kenyérdarabka, ugyanis hitünk szerint annak a Jézus Krisztusnak a valóságos teste, aki

kétezer évvel ezelőtt a Földön járt, és keresztben meghalt értünk. Amikor azt írom, hogy „valóságos teste”, akkor azt értem alatta, hogy a katolikusok szerint ennek a kenyérnek a fogyasztása tulajdonképpen misztikus és fizikális egyesülés Jézussal. Extrémnek hangzik, tudom, de ahhoz képest, hogy hisszük, hogy a látható világot egy felsőbb intelligencia teremtette néhány milliárd évvel ezelőtt, aki azóta is befolyással van az életünkre, igazából semmiség.

De miért hisszük, azt, amit hiszünk?

Akik felületesen ismerik a Bibliát, azok általában meg vannak győződve, hogy Jézus folyton a szeretetről beszélt. Akik kicsit jobban elmélyedtek benne (értsd: legalább egyszer kinyitották), azok számára feltűnhetett, hogy ennél sokkal több témát érintett, és ezek közül nem egy nagyon is furcsának tűnhet a ma embere számára. Beszélt arról, hogy aki benne hisz, annak örök élete van, és arról is, hogy szeretnünk kell azokat, akik minket bántanak, sőt, oda kell tartanunk a másik orcánkat is, meg hogy az adókat rendesen be kell fizetnünk.

A top három meglepő kijelentés közül az egyik azonban bizonyosan az, hogy az utolsó vacsorán elfogyasztott kenyér és bor az ő teste és vére. Ez annyira húzósan hangzott még a lelkes követőinek is, hogy sokan közülük egyszerűen elhagyták őt, azt gondolván, hogy örült. Pedig nagyon is koherens, amit mond, és ezt most megpróbálom röviden elmagyarázni.

A legkorábbi, még a kereszténység előtti vallásokban is jelen volt az úgynevezett áldozati lakoma. Ennek során a közösség szakrális áldozatot mutatott be, amely általában egy állat (néhol ember) feláldozását jelentette a törzsi istenségnek, majd közös lakomával zárult, ahol gyakran plusz egy terítéket raktak a felsőbb hatalom számára. Áldozni, azaz hálánk jeléül visszaadni valamit abból, amit kaptunk, nem is annyira logikátlan dolog. Emellett ősi, emberi meggyőződés, hogy a hibák, bűnök kiengesztelése ajándék átadásával is történhet, és az istenségnek ugyan hogy másképp tudunk valamit ajándékba adni, mint hogy elégetjük, vagy épp felvágjuk, és a vérével meghintjük az oltárt. Ez történt az ószövetségi zsidó liturgiában is, ahol a papok állatokat áldoztak Jahvének, Izrael Istenének, ezzel kérve a nép bűneinek megbocsátását.

Jézus, aki maga is zsidó származású volt, ebben a kulturális környezetben kezdett beszélni arról, hogy ő az igazi áldozati bárány, aki feláldozza magát mindenki bűnéért, egyszer s mindenkorra feleslegessé téve az ószövetségi állatáldozatokat. Hitünk szerint ezt meg is tette nagypénteken a keresztfán, aminek kicsit szenzációhajhász, hollywoodi feldolgozását láthattuk néhány éve a mozikban, Mel Gibson rendezésében. Ilyen értelemben Jézus maga lett az áldozat, és maga lett, aki az áldozatot bemutatta. Mivel pedig ő az utolsó vacsorán a kenyérről és a borról mondta, hogy az ő teste és vére, a katolikus vallás – ami mélyen a zsidó

vallásban gyökerezik – az állatáldozat helyett kenyér és bor áldozatáról beszél.

A történelem folyamán a katolikus Egyházban kialakult az eucharisztia tiszteletének számos, „szentmisén kívüli” formája: liturgikus ünnepek („úrnapja”), szentségimádások (az oltáriszentség előtti szemlélődő ima), litániák, áldások, körmenetek. Ezek rendszerint akkor kaptak nagyobb szerepet, amikor az egyház úgy érezte, hogy veszély fenyegeti az eucharishtiába vetett hitet, például a reformáció során, amely megkérdőjelezte Jézus valóságos jelenlétét az ostyában. A szentmisében tehát ez a hittétel válik jelenvalóvá számunkra, és éppen ezért hívjuk szentmiseáldozatnak és nem istentiszteletnek, hiszen a pap a kenyeret és a bort áldozza fel, Jézus szavait követve: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”. Az a kenyér tehát, amit a szentmisében kiosztunk, az eucharisztia, számunkra hitünk legfontosabb igazságának emlékezte, és egyszersmind megjelenése. Maga a megtestesült második isteni személy, Jézus Krisztus Megváltó misztikus teste. Ezért hajtunk térdet előtte, ezért készülünk bűnbánattal a vételére, ezért nem vehetik magukhoz azok, akik nincsenek teljes közösségben a katolikus egyházzal, és legfőképpen ezért rendezünk nemzetközi kongresszust róla. Ez a világesemény nekünk tehát abban segít, hogy mi is jobban megértsük az eucharisztia lényegét, és talán – ha ügyesek vagyunk – a programokon keresztül a nem hívőknek is érthetőbbé tegyük ezt a hittitket.

GROMON ANDRÁS

TESTE ÉS VÉRE?

AZ EUCHARISZTIA EREDETI ÉRTELME

Amit hagyományos kifejezéssel „az eucharisztia alapításának” szokás nevezni, azt hagyományos fordításban így olvassuk a Márk-evangélium 14. fejezetében: (22) Miközben ettek, kezébe vette a kenyeret, elmondta fölötte az áldást, megtörte, odaadta nekik, és ezt mondta: „**Vegyétek, ez az én testem!**” (23) Aztán kezébe vette a poharat, és miután hálát adott, odaadta nekik, és mindnyájan ittak belőle. (24) Majd azt mondta nekik: „**Ez a vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik.**”

Az eredetiben olvasható „az én testem” az elvont kifejezéseket nem ismerő semita nyelvhasználatban azt jelenti, „én, én magam”, akárcsak „az én lelkem” kifejezés. Jézus a helyzetnek megfelelően használja hol az egyiket (pl. Mt 6,22-23), hol a másikat (pl. Mt 16,25). Itt a kenyér konkrétsága indokolhatja a „test” szó választását. Az értelemszerű helyes fordítás tehát nem „ez az én testem”, hanem „**ez vagyok én**”.

Az elhangzott kijelentés feltételezhetően eredeti formája Lukács evangéliumában olvasható (Lk 22,19); nincs benne a „Vegyétek!” felszólítás, viszont magyarázó kiegészítést tartalmaz: „**Ez vagyok én, értetek adva [Istentől].**”

A szenvedő szerkezet a görög eredetiben („adatik”) itt is Istenre utal (vö. Mk-komm. 59. láb.), tehát a mondat második felének alánya nem Jézus, hanem Isten: ő adja Jézust a tanítványokért. Ezt alátámasztják a következők:

a) Ha valaki ad valamit másoknak, fölösleges hozzátennie, hogy „ezt én adom”.

b) A zsidók szemében a kenyér elsősorban Isten adománya, ezért Istent illeti meg érte az ünnepélyes hálaadás is (*eukharisztein*). Képtelenség tehát, hogy a házigazda külön formulával hangsúlyozza, hogy a hálaadással megáldott kenyér tőle származik.

c) Az „Istentől adott” kifejezés egyszerre vonatkozik a jelre (a kenyérre) és a jelöltre (Jézusra), hiszen Jézus nem egyszer hangsúlyozta, hogy Isten küldte őt, és bízta meg feladatának ellátásával (pl. Mk 12,6; Mt 10,40; Lk 10,16; vö. Jn 6,31-35).

Miről is van hát szó?

A hívő zsidók szemében a kenyér Isten naponkénti adománya az ember számára, hogy megegye, és általa éljen. A kenyér olyasmi, ami nem önmagáért létezik, hanem másokért. – Lukács szerint Jézus ugyanezen a vacsorán tanítványai szolgájának nevezte magát (Lk 22,26-27), s ezt fejezte ki jelképesen a János-evangéliumban olvasható lábmosás (13,2-11) is. Mostani gesztusa és szava egy lépéssel tovább megy, de tanítványai könnyen megérthették: „Isten értetek, a ti javatokra adott engem nektek, hogy úgy *éljete* *belőlem-általam*, ahogy a kenyér által éltek biológiailag”, és ezt könnyen kiegészíthettek kimondatlan, de az ő lelkületének megfelelő elvárásával: „Éppígy legyetek ti is »kenyér« egymás és mások számára, éljete *teljesen* egymásért és *másokért!*”

Szó sincs tehát itt a Pál téves elképzelése (1Kor 11,29) és a János-evangélium képes beszédének (6. f.) „materialista” félreértése nyomán kialakult téves felfogásról, mintha Jézus „átváltoztatta” volna a kenyeret testévé (s a bort vérévé), ráadásul úgy, hogy az az „átváltozás” láthatatlan maradt – ahogyan maguk a tanítványok sem változtak át (láthatatlanul) sóvá, amikor azt mondta nekik: „Ti vagytok a föld sója” (Mt 5,13). Az effajta „varázslás” idegen volt Jézustól, valakinek a testét enni vagy vérét inni pedig olyan iszonyat (és szigorú tilalom) volt a zsidók szemében, hogy Jézus fejében meg sem fordulhatott, a tanítványok pedig borzadva rohantak volna ki, ha Jézus mégis ilyesmire utalt volna.

Sokkal nagyobb és megrázóbb „titokról” van itt szó (amit nem szükséges és nem lehet felülmúlni

semmiféle „szentségi átváltoztatással”): az önmagát teljesen másoknak és másokért ajándékozó emberi élet „titkáról”, amely Istenből kiindulva az emberi szíveken keresztül képes Isten országává „átváltatni” a világot, bár nem csodaszzerűen, hirtelen, hanem „természetesen” és fokozatosan, ahogyan a kovász alakítja át tésztává a lisztet (vö. Mt 13,33). Jahve, az „Értetek vagyok”-Isten (2Móz 3,14) ennek érdekében adta Jézus „kenyérként” a tanítványoknak és mindenkinek.

Ami pedig a kehelyre vonatkozó jézusi szavakat illeti, a Márk-féle, mindenestül ószövetségi, illetve páli teológiát tartalmazó mondatnak („a szövetség vére, amely sokakért kiontatik”) az eredeti, hiteles alapját (paradox módon éppen) Pál egyik levele rejti, s az mindössze ennyi: „**Ez a kehely az új szövetség.**” A hozzá tartozó kiegészítés pedig így hangzik: „**Ezt tegyétek, valahányszor csak [együtt] isztok belőle [bort], az én emlékezetemre!**” (1Kor 11,25).

Az eredeti jézusi mondást Pál teljesen jézusiatlan toldalékkal látja el: „[Ez a kehely az új szövetség] az én véremben”; a kifejezés az értelme valószínűleg az, hogy „amely az én vérem által jött létre”, vagy „amelyet az én vérem pecsétel meg” vagy „amelyet az én vérem jelképez”. – Egyébként a Márk-szövegben hasonló nyelvtani nehézséget figyelhetünk meg, ha szó szerint olvassuk: „Ez a vér az enyém, a szövetségé” (kettős birtokos). E jelenség magyarázata az lehet, hogy a kehelyről mondott szavakat formailag a kenyérről mondottakhoz igazították, de mivel a „szövetséget” nem lehetett kihagyni, egybeolvasztották a kettőt; így aztán olyan szókombináció jött létre, amely a beszélt és az írott nyelvben egyaránt szabálytalan, de lehetséges volt a titokzatos-formális kultikus nyelvzetben.

Fontosabb azonban a *tartalmi* ellentmondások érve: a) Ha hamarosan kiomló vérére utalt volna Jézus, az azt jelentette volna, hogy teljesen biztos hamarosan bekövetkező erőszakos halálában. Ezzel szemben még az Olajfák-hegyén is abban reménykedett, hogy kivégzése elkerülhető (Mk 14,35; Mt 26,39). b) Jézus itt a Jeremiás próféta (31,31-34) által „megálmodott” „új szövetségre” utal, annak pedig az a lényege, hogy az emberek szívébe írt szeretetszövetség – tehát nem igényel véres áldozatban megmutatkozó jogi ellenszolgáltatást. c) Istennek véres áldozat által történő kiengesztelése tipikusan ószövetségi-páli elmélet (2Móz 24,8; Róm 5,8-10) – de mindenestül idegen Jézustól (vö. Mk-komm. 625. láb.), akinek az ingyenes megbocsátásra épülő „megváltástana” roppant egyszerű: „Bocsásd meg vétkeinket, ahogyan mi is megbocsátottunk az ellenünk vétkezőknek” (Mt 6,12). Ugyanez a Jézus semmiképp sem állíthatta, hogy Isten az ő életét követeli *váltásdíj*ul, vagy kiontott vérével engesztelő áldozatul. (Ha pedig valaki azt gondolná,

hogy Jézus életét/véréát az Ördög [*diabolosz*] számára kellett lefizetnie Istennek, ez még abszurdabb teológiai következtetésekhez vezetne.)

Miben áll hát az *eredeti* jézusi gesztus és mondanivaló?

1) A kehely, hétköznapibb megfogalmazásban pohár odanyújtásának gesztusában az volt szokatlan, hogy az asztaltársaknak mind *ugyanabból* a pohárból kellett inniuk – azoknak, akik egymással mit sem törődve törtek az első helyekre (Mk 13,35-40; Lk 22,24): Jakabnak és Jánosnak *egy pohárból* kellett innia „a többi tizzel”, az önmagát a leghűségesebbnek tartó Péternek (Mk 14,29) Júdással, aki már Jézus kiszolgáltatásának gyanújába keveredett (Mk 14,18), mintha csak valamennyien jó testvérek lennének.

2) Jézus megadja a jelszerű cselekmény értelmezését: „Ez a pohár”, vagyis ez a pohárközösség, amely egyetlen családdá kapcsol össze titeket velem és egymással, pontosan ez „az új szövetség”, az az *új szövetség*, amely összekapcsol minket az Atyával, a *senkit ki nem záró* szeretet Istenével. (Egy közösségről el lehet mondani, hogy „szövetség”, egy folyadékról azonban nem, legyen az akár bor, akár vér.)

3) Jézus hidat épít a jövőbe: „Ezt tegyétek...!” Mind a rítusalapítás, mind a személyi kultusz idegen volt Jézustól, másfelől az egyazon pohárból ivást később is meg lehet *tenni* az emlékezetére, egy feltételezeten *általa* gyakorolt „varázslatot” („átváltoztatást”) viszont aligha. Jézus útmutatásának értelme tehát: Valahányszor ünnepi asztaltársaságban *bort isztok együtt* (mint mi most), *ezt tegyétek*, vagyis egyetlen pohárból igyatok, ahogyan olyan emberekhez illik, akik egyik egymással, és *az én emlékezetemre* tegyétek ezt, hogy ébren tartsátok az üzenetemet akkor is, amikor már nem leszek köztetek, s a rám emlékezés erejében ti is úgy viselkedjétek egymással (és minden emberrel), ahogyan én viselkedtem veletek – mert az új szövetség nem más, mint a szeretet határtalanítása! (Vö. Jn 13,15-17!)

Mondhatta volna azt is: „Emlékezetemre fogyasszátok el a húsvéti bárányt” Egyetek keserű füveket egyazon tálból”; vagy ami igazán vallásosan hangzott volna: „Az emlékezetemre tartott összejöveteleken tartózkodjatok minden részegítő italtól!” De ő az egyazon pohárból való borivást tartotta a legalkalmasabbnak arra, hogy elevenen tartsa művét, Isten országának hirdetését és bemutatását. Miért? Mert az *öröm*, nem a szellemiekre korlátozott, hanem a teljes emberi öröm a hitelesítő pecsétje az *ő* Istenről szóló üzenetének: az az öröm, amely a korlátlanul szerető Isten jelenlétéből fakad (vö. Mk-komm. 2. és 87. láb.).

A fentiek magukban rejtenek még két fontos tartalmat:

a) Az „Ezt cselekedjétek...” felszólítás közvetlenül és kifejezetten *csak az egy pohárból bort ivásra* vonatkozik, a kenyérről mondott jézusi szavakra

nem: ugyanis nem „ennünk kell a kenyeret” Jézus emlékezetére, hanem nekünk magunknak kell „kenyérre válnunk”.

b) A bor ivásáról mondott szavak is megerősítik, hogy Jézus nem gondolt a későbbi keresztény dogmatika értelmében vett „átváltoztatásra”.

Mindezeket szem előtt tartva elmondhatjuk: az eucharisztia „csodátlanított” értelmezése sokkal mélyebb és megrendítőbb, s ami fontosabb: életformáló üzenettel bír – föltéve, hogy tettekre váltjuk ezt az üzenetet.

(2020. június 20.)

KIRÁLY IGNÁCZ

SZABAD ÖRÜLNI...

Örülök, hogy nem kellett szégyenkezniem katolikus gyökereim miatt. Kongresszusi benyomásaimat megosztom az érdeklődőkkel, mielőtt ez az esemény is felkerül az elmúlt történések elfekvő, porosodásra ítélt csomagjainak polcára.

A pápa prédikációja elhangozhatott volna egy Bokor rendezvényen is. Végre nem ájtatos és tömjénfüsttel illatosított misztérium csokrot hallottam. Szemlélet változtatásra és megélésre biztatott. Sőt, apostolkodásra! Templom küszöbön kívüli keresztény küldetésre!

A magyar néptánc és a népdal oda került az oltár elé. Felüdülés volt, hogy nem az ószövetségi zsoltárok töltötték ki a liturgikus ének anyagot. Az a színes, és színvonalas ráhangolás, ami a nyitó misét megelőzte, rávett, hogy figyelemmel kísérjem majd az eseményeket. A nagy kórus számomra, a lelkes dilettáns számára, csodálatos volt. No, jó, ebben az érzelmi hozzá állásomban benne volt, hogy Lajcsiék is, és egyik unokám is ott volt valahol a kétezres kórusban.

Beismerem, hogy nem bírom a tömeg-rendezvényeket. Az a szombati felvonulás és az ezt megelőző liturgia és lezáró áldás azonban lélekemelő volt. Nem éreztem kivaqyiskodó pózolásnak, polgárpukkasztó demonstrációnak. Inkább a közösségi összetartozás megélésének, melyet a templomokból kivittek az utcára is. Amikor csendben illett lenni, akkor százezres létszámú csend volt. Amikor imádkozni kellett kinyitották szívüket és szájukat a résztvevők. Aranyos villanások is voltak. Két szerzetes nő egyike mosolyogva integetni kezdett a kamerába, melyet rendtársa oda nem illőnek tartott és erősen oldalba lökte rendtársát. Aranyos volt...

Az ember szeretné jobbítani mindazokat az élettereket, melyek részei életének. Gyurka bácsi az egyházzal kapcsolatban ezt akkor sem adta fel, mikor csak pofonokat kapott érte. Konok hűsége már többekben felvetette a kettős hűség veszélyét. Ez szerint a Jézushoz és az egyházhoz való hűség egy káros kettősség, mely veszélyezteti a jézusit. Számomra ez nem probléma. A történeti Jézushoz igazodni akaró hűség helyére teszi az élet sokféle, egyéb hűségét. A hitvestársítól, a testvérbarátn át az egyházhoz tartozásig. A valahova tartozásoknak vannak ismérvei. A Bokorhoz tartozásnak is, az egyházhoz tartozásnak is. Amilyen mértékben magaménak vallom ezeket az ismérveket, olyan mértékben vagyok oda tartozó. Ez több, mint szándék nyilatkozat, mely szerint oda tartozónak vallom magam és kész. Egyházkritikánknak hosszú története van. A kongresszusra vonatkozóan is lehet tárgyilagos kritikákat is mondani. Néha a méltatásnak is illik hangot adni. Szösszenetem ezt akarta megemlíteni...

MLECSENKOV ANGEL

HOZZÁSZÓLÁSOM A KONGRESSZUSON TÖRTÉNTÉKHEZ...

Szabad tárgyilagosnak is lenni, és bizonyos vallási érdekből elfogultnak is.

A hétfői Gyökértalálkozó után és azóta is foglalkoztat, hogy mi történt a Kongresszus hete alatt. Nyilván lehet örülni, és lehet tárgyilagosan is értékelni ezt az eseménysorozatot. Megpróbálom a saját szemüvegemen keresztül, de Jézus szemével értékelni. Nagy anyagi források ráfordítása után minősíthetjük szép, szívet-lelket melengető kulturális eseményként, és ennek lehet örülni is a maga helyén. Lehet örülni a kétezer fős kórusban szereplésnek. Lehet örülni az esti lampionos felvonulásnak, ahol a bíboros saját szekerén vonult végig, nem vállalva a fárasztó menetelést. Lehet örülni a pompának, az érzelmeket megindító demonstrációknak. De minek? Lehet örülni a szép beszédeknek, többek között a pápai beszédnek. De mi következik ebből?

Az egész heti eseményből számomra a legnagyobb hiányt az képezte, hogy ebből az egészről hiányzott Jézus! Az a Jézus, aki kiüzte a templomból a képmutató farizeusokat. Akit a legjobban irritált a pompa és a kétszínűség.

Ezzel a szösszenetemmel senkinek a hitét, jóérzését nem akarom megbántani. Pusztán a jézusi eszményekhez hűen és a tárgyilagosság kedvéért írom le abbéli meggyőződésemet, hogy az egész rendezvény egy istentelen szemfényvesztés volt. Sok jószándékú

ember megtevesztésére. A katolikus egyház hatalmi erődemonstrációja vallási, liturgikus köntösbe öltöztetve.

Szerettem volna mindenki meggyőződését tiszteletben tartva leírni szösszenetemet.

CSIKY LAJOS

KONGRESSZUSHOZ...

Bizonyára jogos észrevételeket fogalmaztál meg kedves Angel Testvérem, hiszen kívülről valóban a katolikus Egyház, vallási köntösbe öltöztetett hatalmi erődemonstrációjának tűnhetett a kongresszus több eseménye. Azonban azt az állítást, hogy istentelen szemfényvesztés lett volna, és Jézus hiányzott volna belőle, azt - belülről tapasztalva - nem tudom elfogadni. Két okból sem:

1. A résztvevők miatt: "Ahol ketten-hárman összejönnek az én nevemben, ott leszek köztük!" Biztos vagyok benne, hogy - a teljesség igénye nélkül - ott volt a minden egyházmegye több pontján rendezett nyitónapi szeretetvendégségekben, az elhangzott rengeteg tanúságtételben, a Családi Napon bemutatkozó sok-sok közösség erejében, az ünnepi misék és a körmenet szépen felcsendülő énekeiben, elmélkedéseiben, az azokat követő néma csendekben, imákban, a több ezer önkéntes áldozatos munkájában.

2. Jézus miatt: Hogyan vonhatta volna meg jelenlétét, a csak szeretni tudó Jézusunk, az Őt keresőknek, az Őt kérőknek, a Lelket hívó embereknek, ebben a hitben egyggyé kovácsoló sokaságától? Azt hiszem, hogy sok dolog nem tetszhetett neki, sok dolog miatt feshenghetett, sok dolgot csak elviselt, de Jézus jelen volt, és sok-sok ember lelkében nyomot hagyott, gyümölcsöt hozott szeretete, főleg azokban, akik nyitott szívvel hallgatták az evangéliumot, a tanúságtételeket, a pápa beszédét, és akik a szentáldozásban kifejezték, és megélték közösségüket Vele és egymással. És ezek az emberek a zárómisére arra kaptak felszólítást, hogy követői legyenek Jézusnak, hasonlóan ahhoz, ahogyan Gyurka bácsitól is tanultuk.

Természetesen én is szerettem volna tiszteletben tartani mindenki meggyőződését, amikor a fentieket megfogalmaztam.

Testvéri szeretettel: Lajcsi

ZSOMBOK GYÖRGY

HOZZÁSZÓLÁS...

Kedves Angel, kint voltam több NEK-eseményen:

- a kezdő mise, bevezető eseményeivel, jó ráhangolódást adott;
- nagyon megfogott Lackfi Jánosék tanúságtétele;
- Bőjte Csaba hozta 'szokásos formáját' - az Őrs vezér téren több száz embert állítván meg;

- Áder János őszinte és sajátos tanúságtételére nem tudtam nem figyelni;

- Sara bíboros Gazdagréten pásztorként beszélt, nem bíborosként;

- kétórás szentségimádás a Bazilika előtt: egyetlen perce sem 'untatott', valóban imádás volt; a zárómise... .. igenis megkoronázta az addig történeteket.

Szóval saját tapasztalataim alapján egyáltalán nem kirakat-rendezvény volt, noha ettől tartottam, hanem őszinte, nagy együtt-mozdulás. Jó volt együtt énekelni és imádkozni a velem közös látásmódúakkal.

(Egy érdekes eset: a zárómise végén valaki rágyújtott egy cigarettára: százak kérdezték, hogy: Érzed? Honnan jön a dohány-füst?... Ez volt az egyetlen dohányos, akiről - ott - tudomást szereztem. Persze voltak utána többen is, de nagyon nem sokan...)

Egy közösségnek szüksége van zsinatokra: van Bokor-zsinat, BNT is... .. Persze kisebb, mint a NEK volt, de van! Jó volt együtt lenni a Bokorral augusztus 28-án is! A ráfordítást adhattuk volna a szegényeknek? Adhattuk volna, így igaz. De a közösség látná kárát. Ez - persze józan mértékkel - a NEK nagyságrendekkel nagyobb méretére is igaz.)

Szerintem 'megérte'. A papunk miatt is hála, Nagy Károlyért, aki komolyan vette a több éves lelki-szellemi előkészületeket. Egyre több és több részlet világosodott meg bennem (is), mi is ez az egész tulajdonképpen? (Ha kell, beszélek is róla - pl. egy lelkigyakorlatotokon jövőre? :)

CSERTA GÁBOR

HOZZÁSZÓLÁS...

Ha már így felpörgött a Kongresszus-téma, szeretnék én is zenei szempontból hozzászólni. A nyitómise előtti népzene-színházos népi vallásosság bemutatása zseniális fél óra volt. Magyarországot méltóképpen bemutatta a világnak (már akik nézték-nézik). Az Aréna-est kapcsán: nem szerettem azokat a koncerteket, amikor nem az szól, amit látok, hanem számítógépes segédletekkel felturbózott hangzásvilág. A végén a Szentségimádás színházias megvalósításával látszott, hogy az mégiscsak templomba való. A margitszigeti happening, hát... A Benyhe-Bajnok vonalról azért kiderülhetett volna egy-két szó és hitbeli utalás szintjén, hogy miért is volt ott valóban a helyük. Meg (dicsekvés nélkül, csak a mihez tartás végett, hogy ki is írta a Megkötöm magamat szövegét...). A Bérczesi Robi szerepeltetésével plasztikusan látható volt, hogy miképpen válik egy borzasztóan tehetséges emberből 20 év masszív drogozás után egy szánandó hülye, aki még a megtalált vallásosságával is idétlen. Azután nagyon sajnáltam a Jenőt... Aki még életében kultfigurává válik, annak (vagy a környezetének, ha ő már nem ítéli meg jól) nagyon kell ügyelnie arra, hogy ezt a képet ne bontogassa le. Az egész továbbiakat

meghatározta a Gávelék hatalmas egója (és persze vitathatatlan tehetsége). Az „Ez az a nap” és a „Szikradíj” világ tökéletesen bemutatkozott. A szereplők túlnyomó részének a neoprotestáns mivolta miatt nem sok köze van a katolikus eucharisztia fogalomhoz. Márpedig az Eucharisztikus Kongresszusok alapvető célja ennek megerősítése. Egyre inkább fixa-ideámmá válik az, hogy a 90-es évek elején idetódult (de a már régóta itt lévő baptista, adventista, Jehova-tanú...) kisegyházaknak nincs egyéb célja, mint minél jobban gyengíteni a történelmi egyházakat, elsősorban a katolikuságot. Jórészt nem az ateista társadalomból növelik a létszámukat, hanem a történelmi egyházakkal valamilyen konfrontációba került, egyébként alapvetően vallásos emberekből. Az amerikai zenekarok tartotta kiképzések remekül sikerültek, ezek a zenészek elsajátították, hogy hogyan kell a tömeget befolyásolni, karlengetésre, tapsolásra bírni. Ezek a dalok azonban megmaradnak a mulatós-stílusú harmonizálásnál (a zenekarok jó része annál a színvonalnál is), a bugyuta, infantilis, magyartalan dallam- és szövegvilágnál. Az eredeti Koudela Géza szerzette Himnusz telitalálat. Kell hozzá, hogy szóljon az orgona, ahogy a csövön kifér... A pályázat kiírásakor sem értettem, miért kellene új, nem is született semmi érdemleges... A nagyzenekaros-énekkaros feldolgozás nagyon jó, méltó. Az egyéb feldolgozásokat nem minősíteném (tudnék jelzőket)... A Kongresszusról általában, ez egy ilyen műfaj, ilyen nagyságrendekkel és pénzekkel. Akinek hiányzik az "eredeti jézusi", az nem vesz figyelembe a "Sitz im Leben"-t, a kétezer évet és a nagyságrendbeli különbséget (néhány tíz-száz-ezer... ókori ember szemben a többmilliárd maival). Azért én láttam az Öcsit is albában, stórával, papok karéjában koncelebrálni (bocs)... Amiatt is bocs, hogy nem tudtam rövidebb lenni (pedig néhányszor átfogalmaztam).

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

THEOLOGIA FAMILIARIS

(2.)

(KERESZTÉNY CSALÁD, MINT A TEOLÓGIA
MŰVELÉS ALANYA)

Férfi és nő

Mondhattuk volna: házaspár. Ma azonban Európában a házasság intézménye és fogalma is egyaránt olyan válságban van, hogy jobb elkerülni e fogalom használatát. Azzal, hogy férfit és nőt írunk, nem azt akarjuk mondani, hogy két 'idegenség' egymás mellett. A család meghatározásában olyan férfi és nő közötti kapcsolatot tételezünk fel, melyben az 'és' kötőszó totális viszonyra utal. 'Totális viszony' azt jelenti, hogy

'minden lényegesre kiterjedő', 'minden lényegesben teljesség- re törekvő'. A 'minden lényeges'-t megadja a család-definíció további része. A 'minden lényegesben teljességre törekvés' ezt jelenti: inkább egymást választó, egymásra támaszkodó, mint mást választó, másra támaszkodó. Kiegészítésként meg kell említeni, hogy a 'minden', 'teljes' szavak nem akarnak mennyiséget ill. intenzitást sugallani. Nem a 'sok' és 'kevés', nem a 'nagyon' és 'kicsit' ellentétpárjában gondolkodunk, hanem az 'inkább' és 'alig' ellentétpárjában. Amíg a csoport tagjai inkább egymást választják minden lényegesben és abban teljesen, addig a theologia familiaris számára alanyként szóba jöhetnek. De ott, ahol a család éppen a szétesés krízisét éli, vagy még az egységet nem tapasztalta meg, hanem csak részt vett valamilyen indokból egy társadalmilag vagy egyháziilag együttélést törvényesítő rendezvényen, ott nem lehet szó teológiát művelő alanyokról, hiszen helyzetüknél fogva az eggyé tevő Istent legfeljebb csak hiányként tapasztalják. Ebben a feltételben a felszabadítási teológiák azt hangsúlyozzák, hogy az isteni üzenet méltó hirdetői a szegények. Vagyis egy állapot feltétele az illetékeségnek. A család vonatkozásában is lehet ezt mondani. Arról lehet vitatkozni, hogy ez-e a feltétlen feltételként megkövetelendő, vagy inkább más.

A definícióban található másik, különleges vagy ritka feltételről: 'boldog' - később lesz szó. Azt már most is megemlíthetjük, hogy erre a feltételre is vonatkozik: alkalmazható, de lehet, hogy van alkalmasabb.

Gyermekek

Az a természetes, amint azt a nyelv is kifejezi, hogy családnak azt a (házas)párt nevezzük, amelynek gyermeke van. Sőt, magát a gyermeket is nevezik 'család'-nak: a 'családos ember' nem azt jelenti, hogy felesége van, hanem azt, hogy gyermeke, ill. a 'hány családja van?' kérdésben nem arra vagyunk kíváncsiak, hogy hány felesége van az illetőnek...

A problémát inkább az jelentheti, hogy a meghatározásban több gyermeket veszünk figyelembe. Van erre jogunk?

Ismét meg kell említeni, hogy család-teológiáról gondolkodunk. Arról a családról, amely joggal lehet alanya a teológiának, és arról a teológiáról, melyet az ilyen családok művelhet- (né)nek. Vajon az elterjedt egykezés vagy a gyermek nem-vállalása nem azt sugallja-e, hogy 'beteg' családról van szó - nem biológiai, esetleg nem is pszichológiai, hanem - 'metafizikai' értelemben? A gyermek nem-vállalása vagy az egy gyermekre berendezkedés mindenképpen valamiről lemondást jelent. (E kérdés - ma egyébként helytelenül egzisztenciálisnak nevezett - anyagi oldalától ezúttal tekintsünk el!) A folytonosság nem-vállalása azt jelenti, hogy "az az állapot, amelyben vagyunk, nem olyan, mint amelyet 'sokasítani'

akarunk". Ez pedig azt jelenti, hogy a család nem vállalja a 'minden lényegesben teljeset' feltételt, s főleg nem a 'boldog' követelményt. A theologia familiaris családjában több gyermeknek kell lennie.

Ki művelheti akkor ezt a teológiát? Csak a "szent" családok? Az a követelmény, hogy "eszményi legyen a család", nem mond-e ellent annak, hogy ezt a teológiát minden család művelhesse? Az Istenről való gondolkodást és tanítást senkinek megtiltatni nem lehet. Nincs is értelme az ilyen tiltásnak. A méltó (kongruens, hiteles) beszédet a nép (családok szövete) elfogadja. Meg kell különböztetni egymástól a teológia "hétköznapi" és "ünnepi" művelését. A "rendes" és az "ünnepélyes" tanítást. Az "ideális" család az ünnepi, ünnepélyes művelésre jogosult. Jogát a környező családok határozzák meg. Az ünnepen a hitelesebb tanúságtevőt kéri fel az evangelizációra, de minden jelenlévő "evangélista". Így a családok, akik eminenter művelik a theologia familiarist, azok előtt igazolják magukat, akik között élnek. A faluközösség, egy életdús plébánia közössége vagy a bázisközösség természetes garancia arra, hogy a szavak az élet tekintélye által kapjanak hangsúlyt. Az alkalmasság nem státus. A hagyományos teológus: amíg él, teológus. Munkásságában a hullámvölgyek nem befolyásolják teológusi státusát, legfőlegbb olvasóközönségét, kollégái véleményét. De szava továbbra is mértékadó beszéd Istenről. Ez a theologia familiaris művelőinél nincs így. Akinek a "tanítása" nem felel meg a közösség ítéletének, azt nem kérdezik, hallgatják, szavát nem tartják mértékadó beszédnek (nem kanonizálják). A családteológia feltétele a közösségbe, családi közösségbe tartozás. A szentek szava súlyosabb szó, jóllehet a nem szenteknek nem lehet megtiltani, hogy beszéljenek!

Természetesen nem hagyható figyelmen kívül az, hogy zárt közösségek élete tele van személyes feszültséggel, vízályal. Ezek az ellentétek, Istentől idegen érdekek szerinti szimpátiák, pozitív és negatív előítéletek mind befolyásolják a népet, a közösség értékítéletet. De vajon ezek a tények, ezek a személyi viszonyok azt kell jelentsék, hogy a választás kritériumának és a választók személyének "objektívnek" kell lennie? Vajon nem tanultuk-e meg a teológia történetéből, az egyházi intézkedések történetéből, hogy a személyes jegyek mennyire befolyásolták, tették "quasi" lehetetlenné az ún. "objektív" ítéletet, döntést? Úgy vélem, ezeket a személyes nehézségeket vállalni kell. Sőt tudatosan számolni kell velük. Ebben a teológiában a folyamat jelleg igen erős hangsúlyt kap. S minthogy nem a fogalmi tisztaság, a tradícióhűség és az egyház konkrét (klerikális) tanítói hivatásával való összhang e teológia központi kritériuma, hanem a szenvedélyes és hiteles Isten és emberszeretet, amelyet a kiegyensúlyozott, boldog családi élet igazol, ezért a theologia familiaris kihordja a személyi ellentétek és egyebek okozta

csorbákat. A személyek, az ellentétek elmúlnak. Isten szent szava tovább él, újra és újra felbukkan szentjei ajkán és pellengérré állítja a hiteltelen próféták életét és tanítását.

Kétféle bizalomnak is élnie kell a theologia familiaris elfogadása érdekében. Az egyik: hinni a nép felnőttiségében, a másik: hinni Isten kíséretében. E két bizalom nélkül nem csak theologia familiaris-t nem lehet művelni, hanem semmilyen teológiát sem. A népet, a laikus családokat infantilizmusban, teológiai laikátusban tartó teológiák lehetnek ugyan bármennyire logikusak és (filozófiai, hagyományos teológiai értelemben) igazak, ha nem szabadítják fel a laikusok Istenről való felnőtt és felelős gondolkodását, akkor nem isteniek, nem szentek, nem szolgák, hanem urak. Ha abba vetjük reményünket, hogy a logika vastörvényeihez alkalmazkodni elégséges kritérium az igazságkeresésnek, akkor művelhetünk nagyszerű palota-teológiát, de ennek termeiben a bocskoros keresztények idegenül, otthontalanul érzik magukat. Mózesre gondolok, aki dadogott, mégis az Ő szavát választotta Isten szabadító üzenete tolmácsolására, s nem Áronét, aki nem dadogott...

Boldog

A boldogság nem csak feltételként nem fordul elő szinte sohasem definíciókban, hanem ez a fogalom a családdal kapcsolatosan nem szerepel az irodalomban. A 'boldog család' leírása nem teológiai feladat. Lehet, hogy nem is szaktudományos. Mégis szükségesnek látszik valamilyen kifejezéssel jelezni azt a feltételt, hogy a theologia familiaris-t művelő család önmagát az istenismeret és a szeretet megtapasztalására és művelésére alkalmasnak tartsa. Önmagát olyan értéknek tekintse, amely létezésénél fogva képes a szeretet Istenére ráérezni. A család tagjai saját családjukat éljék meg valami jónak, kiegyensúlyozottnak, megalapozottnak stb. Olyan családnak kell lennie, amely számára az élet, a családi élet és az Istennel kapcsolatos élet nem valami idegen, szomorító, csak elviselendő élményvilág, hanem valami pozitívum.

Vajon irreális-e ez a feltétel? Hans Urs von Balthasar svájci teológus azt írja valahol, hogy attól kezdve, hogy a teológusok felálltak a térdeplőről, a teológia sokat veszített hitelességéből. A nem 'szent' teológusok által művelt teológia sem lehet 'szent', vagyis nem felel meg az ember természetének és Isten akaratának, de főképpen nem felel meg annak a követelménynek, hogy általa az emberek erkölcsi fejlődése lehetséges legyen. A szaktudományoknál nem szokták figyelembe venni azt, hogy melyik tudósnak milyen a magánélete. A teológia isteni és üdvösségi vonatkozása miatt szükséges ilyen feltétel állítása.

Egy olyan szociológiai alakulat esetében, mint a család - ti. minden család más és más, továbbá egy család sem ugyanaz mindig, hanem saját történelmén belül kisebb-nagyobb korszakok váltják egymást -,

lehet-e állandó tulajdonságról beszélni? A boldogságnak is kell alkotnunk egy olyan technikai definíciót, amely alkalmas feltételünk kifejezésére is, és arra is, hogy alkalmazható kritérium legyen a családok kiválasztására. Boldog az a család, melynek tagjai családjukat boldognak tartják. Lehetnek ugyan krízisek, de a tagok maguk a leghitelesebben mondhatják el, hogy általában milyen a család belső harmóniája stb.

Még egy fontos reflexiót kell tennünk a boldogsággal, mint kritériummal kapcsolatban. A világon alighanem több család él nem-boldog, valamely alapvető és jogos igényt nélkülöző helyzetben. Ha őket mind kizárnánk boldogság-meghatározásunkkal a család-teológia művelő alanyai közül, akkor éppen azokat zárnánk ki, akiket az eddigi egyházi berendezkedés és teológia a leginkább kizárt: Isten szegény és elnyomott családjait. Kell tehát egy értelmező megkülönböztetést tenni: a nyomorúságos helyzet, amely a családra annyira ránehezedik, hogy boldogságát veszélybe sodorja, az nem a családok felelőssége, nem a család tagjainak egymáshoz való viszonya következtében alakult ki és áll fenn. Latinamerikában vagy Afrikában a családok boldogságának a kérdését szintén meg lehet ragadni a család belső életére vonatkoztatva, miközben ezek a családok a külső életükre vonatkoztatva igen szörnyű körülmények között kénytelenek élni. Ezzel kiegészítve igaz maradhat az, hogy boldog az a család, melynek tagjai a családot általában boldognak tartják.

Szükségletek és feladatok

A teológia művelő alanya, az illető ember mindig valamilyen helyzetben, szituációs komponensek valamilyen szövetében él és alkot. Tapasztalása, reflexiója és kifejtése egészére hatással van ez a szituáció. Ha az eddigi teológiai élet és alkotás nagymesterei és szorgos munkásai egyaránt egy jellemző (klerikusi) élethelyzetben éltek, akkor ez a teológiájuk alapszituációjára vonatkoztatva így fejezhető ki: klerikális teológiát műveltek. Ha most a theologia familiaris művelő alanyaiként azokat a családokat jelöljük meg, melyekről fentebb szoltunk, akkor szinte legfontosabb feladat megkeresni azokat a legjelentősebb életvonatkozásokat, melyek között a teológia művelői élnek. Ezek ui. - akár tudomásul vesszük, akár nem, akár reflektálva beépítjük, akár reflektálatlanul elutasítjuk -, mindenképpen alapvető hermeneutikai paradigmát jelentenek. S ez - ismét hangsúlyozni kell - a klerikális teológiára is vonatkozik.

Mínthogy ilyen családteológia csak elenyésző csíráiban fedezhető fel a különböző kisközösségi irányzatok erősebben laikusközpontú válfajainak írásos publikációiban, ezért azok az eredmények, melyekre a család-helyzet analízisének jutunk a priori határozhatják meg ezeknek a csíráknak növekedési sebességét és

irányát. Bármennyire is furcsának hangzik, ennél a családapai íróasztalnál az a gondolat játszik velem, hogy a többé-kevésbé rollerezni tudóknak négykerekű és motorhajtásos járművet alkothatok. Nem arról van tehát szó, hogy új embereket kovácsoljunk, hogy új teológiaművelőket állítsunk be, hanem arról, hogy azoknak, akik eddig is közlekedtek a teológiaművelés útjain, most olyan eszköztárat nyissunk meg, amelyben a saját élményviláguk, istentapasztalásuk alapján, a saját élethelyzetük teljes, hermeneutikai komolybavételével saját teológiát művelhessenek. Végül is nem arról van szó, hogy hogyan kereszteljük el a családok Isten-ismeretének és Isten-bemutatásának gondolkodó praxisát, hanem arról, hogy ezeket az alanyokat meggyőzzük arról, hogy az, amit megélnék és megtanítanak Istenből, az nem másodrangú, nem laikus tevékenység, hanem elsőrangú, eredeti teológiai s - mondjuk ki - jézusi aktus. Jézus ugyanis ravasz tréfával elütötte a zsidó kortársteológusok csavaroseszű kérdéseit - nem teologizált velük. Ám a mezőket látva Isten öltöztető gondviseléséről beszélt, a karrier lehetőségét megélve 'Uradat Istenedet ne kísértsd!' idézetet mondott, stb. Ez a methodosz nem vezet az egyetemek elegáns termei felé. Ezen az úton a felelős tanúságtevés közösségei és az üldözök hideg cellái felé indulunk.

Mely szálak jelentik tehát a családok speciális helyzetének szövetét?

A belső feltételekről már beszéltünk (férfi és nő, gyermekek, boldog). Most a külső feltételeket kell összefoglalni. Az anyagi, társadalmi, földrajzi és vallási (egyházi) életbeágyazottság családokra vonatkozó kiemelése ez. Minden szempontot két vonatkozásban kell leírunk, a szükséglet és a felelősség vonatkozásában. Miközben ugyanis alakítjuk a környezetünket, az alakítottá szükségünk is van. De a szükség nem tesz olyan rabbá bennünket, hogy ne lennénk képesek az alakításra is. Semmiképpen sem emelhetjük helyzetanalízisünkben az alanyokat olyan értelemben a saját helyzetük fölé, mintha ők - egy pillanatra is akár - saját helyzetük nélkül is létezhetnének. (Ezt a helyzettől, társadalomtól és történelemtől való függetlenség gondolatot a politikai teológia kritizálja.) Maga a tények szövevénye ez, amibe ágyazottan abból kikelünk. Az ontológiai létsíkok merev elválasztása helyett az ón (lét) egységét tekintjük kiindulási pontnak. S ennek a létnek egyik szelete sem kevesebb vagy több, hasznosabb vagy károsabb a másinál. Ez a lét egészében, mint meglévő adott (kegyelem), mint nekünk adott feladat.

Megélhetési harc

Függetlenül attól, hogy a sokféle család milyen életszínvonalat kíván magának, abban a legtöbb egyenlő, hogy a megélhetéshez szükséges

munkatevékenységet maguknak kell elvégezniük. A családokban ez országonként, kultúránként más-más munkamegosztással történik. Magyarországon is, mint a környező országok legtöbbszörében, mindkét szülő részt vesz a pénzkeresésben. Hazánkban általános jellemző, hogy a családfők nem elégedhetnek meg az egy műszakkal, a napi 8 órás pénzkereseti tevékenységgel. Így vállalnak második, harmadik műszakot is. Ez a tény a családokat súlyos nehézségek elé állítja. A férfi családtagok többségükben csak nagyon későn térnek haza a munkából. Munkatevékenységük energiáik nagyrésztét kiszívja belőlük. A családra fordított idő mennyisége és minősége rendkívül csekély. Minthogy nem elég csak az egyik félnek - többnyire az apának - dolgoznia, ezért az anya is termelni kezd. Ezzel csökkenti azt a lehetőségét, hogy a gyermek(ek)kel többet lehessen - pótolva az apa kényszerű távollétét. A gyermek, mint termelést megnehezítő tényező, bérnevelédkbe kerül. Sokhelyütt az első engedélyezett naptól kezdve iskolai elvégzéséig csak késő délután érkezik haza. A családok ilyen jellegű szétziláltságát jelentős mértékben okozza a pénzkeresési gondokkal történő családi küzdelem. A theologia familiaris művelő alanyainak erre a problémára megoldást kell találniuk. Azoknak, akik naponta fáradtra dolgozzák magukat a megélhetésük (s természetesen az egyre jobban megélhetésük és az életszínvonal emelkedési hajzában fennállni tudásuk) miatt, Istent megismerni, megtapasztalni csak ilyen körülmények között lehet. Azok pedig, akik nem küzdenek ilyen gondokkal (pl. a hagyományos teológiát művelők rétege), nem is tudják - szociális jelszavak hangoztatásán túlmenően - meghirdetni a dolgozók számára az örömhírt. Vannak, akik az életszínvonal csökkentésével próbálják felszabadítani magukat a társadalmilag kialakult termelési gyakorlat családellenes kultúrájától. Egy alternatív értékrend radikális megmutatása szempontjából ez helyes gyakorlat. Ám ílymódon kivonulva a munka világából, annak igazságtalanságait belülről megmutatni nem képes. Nem beszélve arról, hogy kevesen vannak, akik rendelkeznek olyan képességekkel, hogy alternatív pénzkereseti megoldásokról gondolkodhatnának. Az átlag magyar belegebéd a pénzkeresésbe.

Társadalmi vállalások

Az egyház tiltja a klerikusoknak, hogy politikai társulatokban, pártokban szerepeljenek. Függetlenül ettől a tiltástól a laikusokat arra ösztönzi, hogy lépjenek fel az igazságosabb rend kialakításáért a társadalom által adott keretek kihasználásával. A dolgozó családoknak politikailag is meg kellene magukat szervezniük, mert a munkáltatók által létrehívott munkásszervezetek nem szolidárisak a munkásokkal. A családok nem lehetnek függetlenek az ilyen társadalmi változásokban. Semmi sem ad lehetőséget nekik arra, hogy az emelkedettség, az életszentség vagy a külön

rend páholyából figyeljék koruk küzdő feleit. A családoknak általános jellemzője a társadalmi részvétel. Természetesen e részvételt nagymértékben meghatározzák az egyes politikai berendezkedések. A népi demokráciáknak eddig nem sikerült még családcentrikus kormányzást és parlamentet létrehozniok. A képviselők családjai társadalmi ügyekkel kapcsolatban ugyanúgy nélkülözik a képviselő tagot, mint a laikus aktív egyháztagot.

Röghöz kötöttség

Ez a pénzkeresetből és a társadalmi vállalásokból eredő feltétel. A civil ember sokszor odaköltözik, ahol képes megélni. S ahol a munkahelye van, ott próbál a társadalomba is integrálódni, ott kísérli meg jogait érvényre juttatni. Nem mehet egykönnyen másik városba, faluba dolgozni. Már csak azért sem, mert elmenetelével az egész családot költözésre kényszerítené. Ezzel szemben a klerikusi teológiaművelők mozgékonyak. Bármikor 'misszióba' küldhetik őket. Az Istennek való nagyobb elkötelezettség leple alatt a föld fölött lebegnek. Vannak ugyan helyek és helyzetek, ahol a konkrét közösséghez- vagy néphez-tartozás a klerikusokat is 'röghöz'-kötötté teszi.

Vallási (egyházi) kötelék

Ez a kötés mindkét rétegnek, a laikusnak és a klerikusnak egyaránt jelentős. Ebből a szempontból legfőképpen a családok rendkívül hátrányos helyzetét kell tudomásul venni. A laikus férfi vagy nő, aki egyedülálló, képes a legkülönbözőbb egyházi (klerikusoktól meghatározott) feladatokat végrehajtani és ezzel egyháziasságát hangsúlyozottan is kamatoztatni. A családok egyházépítése azonban elsődlegesen nem a plébániai élet, a templomra koncentráló egyházi élet kifejlesztésében jelentkezik. Számukra ugyanis a világgal vívott viadalban kell az egyházvoltnak érvénnyel és hatékonyan megmutatkozni. A jelenlegi egyházi kötelék klerikális felfogása és gyakorlata centralisztikus és a polgári élettől elvonatkoztató, míg a családos felfogás jelenleg a sajátságok vállalásának és kialakításának periódusát éli ezzel kapcsolatban.

A családok találkozási fórumai.

Minden alakulat önértelmezéséhez és öntudatához szükséges valamilyen fórum vagy fórumok hálózata, ahol a hasonló helyzetűek, gondolkodásúak találkozhatnak. Így van ez a pártok, társaságok, társulatok, szakszervezetek, egyházak, egyéb közösségek életében is. A mai társadalom ad bizonyos kereteket a legkülönbözőbb szempontból hasonló csoportok találkozására. Ám nem - vagy csak alig - szervezi a családok családként találkozásának fórumait. Ha vannak is ilyenek, azokon legtöbbször éppen nem a családok jutnak szóhoz, hanem a más szempontú

társadalmi csoportosulások illetéktelen illetékesei. Emiatt a családok családképvisellete, jogainak és igényeinek kihívása nagy hendikeppel indul meg Magyarországon.

Egy jelentősnek tetsző előrelépés a NOE (Nagycsaládosok Országos Egyesülete) létrejötte. Az idő mutatja majd meg, hogy ez a fórum milyen széles körben és milyen szabadsággal követelhet teret a családi élet biztonságának. Nagyon sajnálatos lenne, ha ez az egyesület leragadna a Nagycsaládok anyagi szempontból hátrányos helyzetének kikezdésénél. Bármennyire is igaz, hogy a nagycsaládok komoly anyagi hátrányban szenvednek, a kiscsalád-alanyokkal dolgozó országos intézkedések terhe alatt, a legfőbb társadalomszervezési és szemléleti probléma mégsem a nagy- és kiscsaládok anyagi különbözősége között húzódik, hanem a családok és nem-családok között. Ezt a tényt pedig elemi erővel tárhatja fel az az egyesület, melynek tagjai kifejezetten (a mai helyzetet figyelembe véve extrém módon) családi helyzetben élnek. Bizonyos, hogy az egyesület hatékonyságát e szempont radikális vállalása szélesítheti ki az egyesületi tagok érdekképviselétének körén túlra.

Az egyház ilyen szempontból részint elmaradottabb keretekkel rendelkezik, részint azonban sokkal haladóbbakkal is. Elmaradottabb a nagylétszámú fórumok megszervezettségét tekintve és haladóbb a kiscsoportokat tekintve.

Ha a nyilvános és nagylétszámú fórumot említjük, akkor elsősorban a szentmisére kell gondolnunk. Bármennyire is szentségtörés ízű ezt a liturgikus cselekményt a társadalmi hatékonyság szempontjából vizsgálni, meg kell tennünk, mert éppen ezáltal válik nyilvánvalóvá, hogy ezen a jelenleg legtipikusabb egyházi találkozón a családok, mint családok, háttérbe szorultak, sajátos családi érdekeiket egyáltalán nem képviselhetően, családi önértelmezésükben egymást meg nem erősíthetően vesznek (vehetnek) részt. Annak természetesen itt nem elemezhető liturgikus és dogmatikai okai vannak, hogy miért ilyen családidegen a szentmise, ill. miért a szentmise vált az egyházi találkozás rendszeres és eminens aktusává. De lehetséges lenne - alapvető liturgikus vagy dogmatikai állítások feladása nélkül is - a családok miséjét az előbb említett két szempontnak megfelelő módon megszerkeszteni. Ez a találkozás, ha számításba vesszük nagy vallási erejét, olyan családképviselati potenciált jelentene, melyet csak a latinamerikai és nyugat-európai (politikainak nevezett) alternatív istentiszteleteken figyelhetünk meg.

Feltétlenül előnyben van az egyház Magyarországon is a családok jelenlétét és egyházi érdekképviselétét (amely bizonyos szemléleti változás esetén társadalmivá válhat!) illetően. Azok a kisközösségi mozgalmak, melyek a nagyvárosokban ma már átszövik

a tömegpasztorált egyház plébániai berendezkedését, kiváló lehetőséget nyújtanak arra, hogy a családokat sajátosan érintő kérdések felmerülhessenek, az ezekkel kapcsolatos válaszok előkerülhessenek, vagy válasznélküliség esetén a választ gátló tényezőkre a jelenlévők rádöbbenhessenek. Ezeknek a közösségeknek fejlődniük kell még abban, hogy semmiképpen se másoljanak le egy hatékonyabb klerikális egyházmodellt (lelkes papjaik ihletéséből adódóan), hanem merjék családi jellegzetességüket hermeneutikai paradigmaként gondolkodásukban és közösségszervezésükben alkalmazni.

Ezekből a közösségekből kinőhet egy olyan magyar képviselati rendszer és kultúra, mely a magyar társadalom fejlődésének utóbbi századaiban mindig is szükséges lett volna, de a feudális örökség miatt mindig is háttérbe szorult. Tekintettel pedig e közösségek magas erkölcsi követelményrendszerére, meglehet, hogy egyházra szorítózkodó gondolkodásukból maga a társadalmi vezetés fogja őket - igényeivel - kibillenteni. Erre az eshetőségre felkészülni - figyelembe véve a mai magyar tényeket - e közösségeknek éppen elég idejük lesz. Ha igazak azok a felmérések, melyek a közösségek béli válaszokat, abortuszokat, idegösszeroppanásokat és egyéb divatbetegségeket szórványosnak, néha csak ritkának mondják, akkor az ország vezetősége már most fel kell fedezze az ezekben rejlő 'megváltó' ígéretet. Márpedig a mai kelet európai (de Nyugat-Európát is említhetnők!) viszonyok között mivel is ragyoghatna fényesebben a 'hegyre épült város', mint a jellemző emberellenes trend megállításával vagy megfordításával. Nem hagyhatjuk természetesen figyelmen kívül a kis- és nagyközösség törvényszerűségei közötti különbséget. Ennek tárgyalása nem tartozik jelen tanulmány keretei közé.

Befejezésül néhány reflexiós szempontot kell kiemelnünk. E dolgozat minden lényeges állítása kísérlet és hívás. Kísérlet egy szempont kifejtésére és hívás e szempont tovább gondolására. Ha éppen a családok maradnának ki mindkettő megvitatásából, akkor ez a tény lenne a szempont érvénytelenségének és hatástalanságának legfényesebb igazolása. Fel kell tehát szólítanunk minden családszerető keresztényt, hogy lehetőségeihez mérten reflektáljon ezekre a gondolatokra. Helyesnek látszik külön reflexióra kérni olyan családokat, melyek életükkel és gondolkodásukkal a theologia familiaris művelő alanyai lehetnek.

Ha az alapgondolat helytálló, akkor a kifejtési irányok szakembereinek kell az egyes 'fejezeteket' alátámasztaniok. A megszületett struktúrába pedig második lépcsőként bele kell illeszteni az Isten népében első lépcsőként most is jelen lévő theologia familiaris állításait és szempontjait. Ez a munka lehet ismét

szaktudományos, s lehet hatással azokra a struktúrákra, melyeket jelenleg egy nem-tipikus életet élő réteg speciális ideológiája tart fenn. Talán eljön az idő, amikor a családok családos Istenképüket olyan elevenséggel, eredetiséggel és hatékonysággal képviselik majd, hogy ezzel segítségére lehetnek a klérusnak sajátos hívatása és sajátos szolgálata felfedezésében és gyakorlásában.

1986.

KIRÁLY IGNÁCZ

ÉPÍTKEZŐKNEK

AVAGY BUTASÁGOK ÉS BÖLCSESSÉGEK AZ ÉPÍTKEZÉSEL KACÉRKODÓKNAK

(2.)

100. Olyan szakembert tekints magad is hozzáértőnek, akinek már máshol láttad a munkáját.

101. Ha mindent körültekintéssel szervezel a mesterekkel, akkor is még bőven maradt hely az alap nélküli bizalmat szavazásnak.

102. Ha megalapozatlanul bízol mindenkiiben, akkor idegeinken játszó mesterek fognak körülvenni.

103. Ha nem akarsz kiborulni, egy hónappal előbbre rendeld meg a munkát, mint ahogyan neked kell.

104. Kisiparosnak egyetlen ár- és munkafegyelmi kötőfékje: egy másik kisiparos.

105. Ha tárgyalasz valakivel, látszódjék, hogy nem vagy kiszolgáltatva neki.

106. Mesterhez könyörögni ráérsz, mikor vállalását nem teljesíti időre.

107. A balhézásnál hatékonyabb az emberségre apellálás: járj a mester nyakára és kérd.

108. Az olcsó mester drága lesz, mikor utána kell javítani.

109. Pénzt csak elkészült munkára adj.

110. Ha egy vállalatban mindent előre rögzítettek, akkor is lesz vitás kérdés a fizetéskor, hát még ha félvállról vetted az elején.

111. A jó munkát pénzen túl a szavaiddal is értékeld, hogy máskor is szívesen jöjjön hozzád dolgozni.

112. Idegen mesternél ne italokkal akarj jó lenni, hanem a vállalat rögzítései előtt borítékold az ő bérét.

113. Az építkező legnagyobb szégyene, ha időre kész munkát nem tud időre kifizetni.

114. Ne a számlákon csüngjön a szemed, hanem az elvégzett munkákon; papírod lesz úgyis bőven, mire elkészül a ház.

115. A kisiparos olyan holló, amely szívesen vájkálja az előtte ott dolgozó munkáját.

116. A békességteremtés arra kötelez, hogy te légy az utolsó állomása a kritikáknak.

117. Inkább viccelődjenek istenességeden, mint hogy káromkodva épüljön a házad.

118. Az építőipari beszédstílus leghatékonyabb ellensúlyozása a humor.

119. Az értelmes beszélgetésben nem kell, hogy megálljon a kéz.

120. Sok kellemes meglepetés ér, ha jó légkört teremtesz a munkánál: megnyílnak az emberek.

121. Aki megsértődik a kétkezi emberek vaskos humorán, annak zárda való, nem építkezés.

122. A jó gazda mindent megért, de nem mindennel ért egyet.

123. Jó ház csak jó lelkületben épül.

124. Ott dolgozz, ahol a munkafolyamat tempója meghatározódik.

125. A lassú segédnél kiabál a kőműves, a gyorsnál kritizál, ha lusta, de mindenképpen hajt, mert nem akar leégni.

126. Aki a munka közben dirigál, az nem ér rá dolgozni: a feladat előtt beszéld meg a tennivalókat.

127. Egy feladatnak csak egy gazdája legyen: kérd meg az ott levő legalkalmasabbat az adott feladat kézbeartására.

128. A sok okoskodó közt nem talál helyére a téglá.

129. Okoskodás ideje az étkezés és nem az építkezés.

130. A hozzáértő tanács legfőbb ismérve az egyszerűség és rövideg.

131. Vigyázz, mert a sör jobban gyorsítja a nyelvet, mint a kezet, ha te nem szabsz határt.

132. Az anyagbeszerzést kezdeből kiadni annyi, mint kiszórni a pénzt az ablakon.

133. Pénztelenségedet megválthatod munkával, ha bontást szerzel.

134. A bontási munka piszkos és nyomasztó, de a pénztelenség sokkal inkább az.

135. Csak hasznos terméket vigy vagy szállíts magadhoz, nehogy többbe kerüljön a sitt, mint a téglá.

136. A legdrágább fuvarozás az elaprózott fuvarozás.

137. Közületek esetén is érdemben a neked dolgozóval beszélj: első a sofőr, utána az iroda.

138. Ahol ismerőst tudsz szerezni, ott mintha félig te lennél.

139. Az anyagbeszerző olyan, mint a horgász: először beetet, hogy azután legyen fogása.

140. Ha skót vagy a telepeden, csóró maradsz a telkeden.

141. Ha hajlamos vagy a számla nélküli anyagbeszerzésre, ne feledd: "Ne érhesse szó a ház elejét!"

142. Ha túlzottan törvénytisztelő anyagbeszerző vagy, ne feledd: "Szégyenlős koldusnak felkopik az álla."

143. Anyagért ne akkor rohangálj, amikor nálad már a mester: akkor vásárolj, amikor kapható, ne akkor, amikor már kell.

144. Telked legyen az elemeiben ott lévő házad raktára.

145. Aki nem látja át az anyagok felhasználási sorrendjét, annak rakosgatástól lesz hólyagos a tenyere.

146. Nagyobb tételek esetén művi áron vásárolj a nagy távolságok ellenére ez is takarékoság.

147. A drágább, de biztos vételt ne add fel jövőbeli és bizonytalan ígéretért.

148. Az anyagvásárlás nem a TÚZÉP-en kezdődik, hanem a telken, mikor helyet csinálsz neki.

149. Ha nem sajnálsz a munkát-pénzt a szakszerű tárolástól, sok bosszúságtól óvod meg magad: a cement olyan, mint a frissen kaszált széna, minél többet forgatod, annál tovább hasznosítható.

150. Legyen állandó sóder-homok, mész-cement fuvarosod, mert ebben nem nélkülözhető a folyamatosság.

151. Döglött cement egyenlő lusta gazda.

152. Törekedj kiszolgáltatottságod és a véletlenek kizárására: Tartalék víz, alkatrészek, szerszámnyelek: nem kidobott pénz.

153. Ha azt akarod, hogy sok örömed legyen a munkában, legyenek jó szerszámaid.

154. Ha befejezted a munkát, az már a szerszámok megtisztogatását is jelentse.

155. Kölcsön akkor kérj szerszámot, ha rövid időre kell.

156. A tönkre tett kölcsön-szerszámért az elnézést kéréshez mellékelj egy jó szerszámot.

157. Fegyelmezz a kölcsönkérésben, hogy egy kölcsönszerszám akkor romlik el, mikor kölcsönben van.

158. Mindent úgy használj, mintha magad nyögted volna ki a vételárát.

159. Amit nem akarsz, hogy a te szerszámoddal tegyenek, te se tedd máséval.

160. Jószívű adás címén ne válj rászorulóvá: Másnál levő holmid miatt ne kelljen kínlódnod a munkával.

161. A rendetlenül visszkapott szerszámodat a kölcsönkérő előtt tedd rendbe, mert a szégyen jobb nevelő, mint a lezser nemtörődömség.

162. Ha befejezted a munkát, rögtön vidd vissza a kölcsönszerszámot, hogy máskor is szívesen adják oda, és csökkentsd a fejbentartandó dolgaid számát.

Az építkezés lelkiisége

163. Nem a lelkiéletből kell leadni, hanem intenzitással kell kiegyenlíteni a kevesebb lelkiéletre szánt időt.

164. A vasárnap megszentelése ne a tétlenséget, hanem az Úrra figyelés kiemeltségét jelentse.

165. A hétvége elszalasztása felér egy egész munkahét elszabotálásával.

166. Ha segítségre és mesterekre akarsz számítani, ez elsősorban munkaidejükön túl lehetséges.

167. Ne legyen gazdátlan munkavégzés: állíts magad helyett gazdát, ha távol kell maradnod.

168. A csak jámborságra szentelt vásár- és ünnepnapok félévvel megnövelik építkezésedet.

169. Minden nap ünnep, mikor este visszanezel és hálásan megköszönöd, hogy ismét előbbre jutottál.

170. A gazda szeme hizlalja a vetést, a szép munka boldogítja a gazdát.

171. A ma sikerélménye kell ahhoz, hogy holnap jó kedvvel dolgozhass.

172. Ha közösségi életedet lefelé bontod, hogyan tudsz jó lelkiismerettel házat építeni?

173. Ha lelkiismereted vádol, a kis munkát is idegesítő teherként fogod végezni.

174. A kimondott igeneid építkezéskor is köteleznek: Lelkiismereted vádló szavát ne testvéreid elvárásaként akard lerázni magadról.

175. Családod ne szükséges rossznak, hanem nagy teljesítési lehetőségnek élje meg az építkezést.

176. Gyerekeidet kedvük szerint vondd be a munkába, nehogy megkeseredett szájjal segítsenek.

177. Ne csak tennivalót csinálj, hanem kedvet is hozzá.

178. A kicsi gyerek azzal is segít, ha nem széjjel, hanem összefelé szórja a homokot.

179. Az építkezésen csak jelenlétedben tartózkodjon gyerek: puhánysággal növekszik a balesetveszély.

180. Ne sajnáld a jutalmat a szorgalmas gyerektől.

181. Ha teljes figyelmedet igénylő munkád van, akkor a gyerekeknek otthon a helye.

182. Az építkezés nem játszótér izgalmas kellékekkel, hanem célirányos tevékenység a gyerekeknek is.

183. Ha nem balhézol a saralni-építeni akaró kicsikkel, lehet, hogy idővel még jobb építkező lesz, mint te.

184. Nagyobb gyerekeknek ne adj mondvacsinált feladatot, mert te is megsértődnél, ha a villanyszerelő elszalajtana téged egy fázisért a boltba.

185. Az alantának látszó munkát tartsd meg magadnak és a gyereked számára nem lesz alantás munka.

186. Az otthoni spórolásnak konkrét gyümölcsét mutasd meg gyerekeidnek: 4 gombócos fagylaltból egy darab UNIFORM blokktegla vehető.

187. Játékosan kétszer annyit teljesít a család, mint kényszerből.

188. Légy rugalmas a munkák lehetőségeivel, hogy ne az időjárás határozza meg az előrehaladást.

189. Örülj, ha zuhog az eső, mikor betonoznod kellene, mert ha nem örülsz, akkor is zuhogni fog.

190. Az időjárás miatt üldögélő munkások a gazda italába és pénzébe kerülnek.

191. Egy építkezést csak abbahagyni lehet, befejezni nem.

192. A majdani saját ház karbantartási gondjai eltörpülnek ahhoz képest, amit a kemény munkából

fakadó sikerélmény és a terveiteknek megfelelő szép lakás jelent.

193. Az építkezéssel lakást építünk, otthonná az ott lakók szeretet-élete teszi majd.

1988.

CSIKY ANNAMÁRIA

KERESZTÉNY KATONAI SZOLGÁLATMEGTAGADÓK MAGYARORSZÁGON 1979 ÉS 1989 KÖZÖTT

(4.)

1. Az erőszakmentesség gyakorlatának hatása a Bokor közösség történetére

A következő fejezetekben azt mutatom be, hogy ezek az áldozatvállalások milyen következményeket hoztak magukban. 1980-ban egy ÁEH jelentésben összefoglalták a római katolikus „szakadár” közösségekről összegyűjtött tudásukat. Ebben azt írják, hogy a Bulányi atya vezette Bokor mozgalom egyik célja az egyház és az állam közötti kapcsolat gyengítése. „A társadalmon belül egy vallásos világnézetű ellenzék létrehozásán fáradoznak, hogy ezzel a szocialista nemzeti egységet megbontsák... Szervezkedésük illegális jellege önmagában is figyelemre méltó. A kézzel sokszorosított és konspiratív módon terjesztett evangelizációs irataikban egyértelműen reakciós beállítottságról tanuskodnak.”¹ A következő évben, 1981 áprilisában szintén az ÁEH iratai közül egy, az egyházi bázisközösségekről írt jelentésben olvashatunk a Bokor közösségről. Ebben leszögezik, hogy a mozgalom tevékenységét továbbra is az egyház belső ügyének tekintik. Ez azt jelentette, hogy az esetleges konfliktusoknak az egyházi keretek között kell maradniuk. Felhívták a figyelmet arra is, hogy eközben vigyázni kell arra is, hogy vallásos tömegek számára ez ne okozhasson zavart. Összefoglalták a mozgalom ellen hozni kívánt intézkedéseket is: „A szakadár törekvések visszaszorítását és a politikai érdekeinkkel összhangban álló rendezést egyházpolitikai eszközökkel befolyásoljuk és segítjük. A Bulányi-féle bázismozgalom konfliktusokat eredményező céljainak leleplezését és elszigetelését, a megtévesztett egyházi és világi személyek, elsősorban fiatalok leválasztását a püspöki kar, a progresszív lelkészek, papi békemozgalom útján szorgalmazzuk. Erőfeszítéseket teszünk a Vatikán és más egyházak világszervezetei felelős vezetőinek bekapcsolódására a szakadár és

ellenzéki vezetők ellen. Támogatjuk az egyházvezetés állásfoglalását erősítő nemzetközi megnyilatkozások létrejöttét. A nyílt, reakciós, törvényeinkkel ütköző törekvésekkel és cselekményekkel szemben, elsősorban politikai és törvényes intézkedések alkalmazásával lépünk fel, hogy ne zavarhassák meg a társadalom nyugalmát.”² Az idézet jól bizonyítja, hogy az ÁEH egyházi kereteken belül, és törvényes úton akarta a bázisközösségi mozgalmat hátrányos helyzetbe hozni. A mozgalom konfliktusokat eredményező céljainak leleplezésére jó példa Lékai bíboros 1981. szeptember 6-án, az esztergomi bazilika felszentelésének 125. évfordulóján mondott ünnepi szentbeszéde. Ebben „nyíltan feltárta az egyházon belül kialakult súlyos helyzetet, egyházrombolóknak bélyegezte a katolikus egyház rendjével, fegyelmével és tanításával szembehelyezkedőket, az állami törvények megszegésére és a katonai szolgálat megtagadására buzdítókat. A magyar történelem nagy eseményeire és alakjaira hivatkozva jelentette ki: „a rendezett erőre szükségünk van, ezt az egyház nem itéli el, sőt kiemeli.”³ Ettől az időtől kezdve ez a kérdés egyre szélesebb nyilvánosságot foglalkoztatott.

Magyar Ferenc, az Új Ember főszerkesztője vezércikkben „a magyar hierarchiával és az államrenddel szembehelyezkedő”-nek nevezi az erőszakmentességet valló személyeket, mivel ők „belülről támadnak és bomlasztanak”. A cikkben Lékai fentebb említett, 1981-es szentbeszédére is utalt, amit „a magyar haza védelmére vonatkozó kijelentései”-nek nevezett.⁴

Ehhez tartozik még Kovács László 6 hónapra való felfüggesztése is. Ő is a Bokor közösség tagja, budapesti káplán. A felfüggesztés Lékai elmondása szerint „a nála már évek óta tapasztalt, az egyház tanítását érintő téves szószéki kijelentései, a hajósi ifjúsági napon a hierarchia elleni igazságtalan kritikája és a katonai szolgálat ellen irányuló templomi beszédei miatt”⁵ történt.

Egy másik közösségbeli papot, Gromon Andrást, szintén 6 hónap felfüggesztéssel büntettek. Ő pomázi káplán volt. 1981. „október 11-én prédikációjában nyíltan támadta a bíborost, az állammal együttműködő püspököket és papokat, az evangéliumra és a II. Vatikáni Zsinat tanítására hivatkozva a katonai szolgálat lelkiismereti okokból történő megtagadásának jogát hirdette.”⁶

Ezek után egyes nyugati országok újságai és rádiói olyan információkat terjesztettek, melyek azt sugallták, mintha a magyar katolikus hierarchia és a Bokor közösség között kiéleződött ellentétért főként Lékai bíboros lenne a felelős. Ezzel együtt elítélték a magyar egyházpolitikát, amely a szocialista állam és az egyház

¹ MOL-XIX-A-21-d-0033a-3/M-1980. (180.d.) 4556

² MOL-XIX-A-21-d-002a-1/e-1981. (182.doboz) 4582-4583.

³ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5704.

⁴ Új Ember, 1982. január 31.

⁵ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5704.

⁶ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5704.

közötti egyezsége épült. „*Megkísérelték Kovács László és Gromon András káplánok fegyelmi felelősségre vonása ürügyén lejártni a magyar katolikus egyházi vezetést. Igyekeztek a katonai szolgálatot megtagadó fiatalok mellett hangulatot kelteni, azoknak morális támogatást nyújtani.*”⁷ Lékai bíboros, majd Cserháti püspök 1981 őszén a Kathpressnek adott interjújában visszautasították az ellenük szóló vádak, kiálltak intézkedéseik jogossága mellett.

Úgy tűnhet ezek alapján, hogy a Bokor mozgalom próbált minél szélesebb nyilvánossággal fellépni az egyházi vezetés ellen. Ezzel azt érte el, hogy „*Az egyházvezetés a kezdeti bizonytalankodás után a nyílt ütközés által provokálva, egyre határozottabb állásfoglalásra kényszerült és egyre következetesebben lépett fel Bulányiékkel szemben.*”⁸ Azzal, hogy a Bokor közösség nyíltan fellépett a magyar egyházi vezetők ellen, lényegében nem is adott más lehetőséget a Püspöki Karnak, minthogy erre reagáljanak. Az események azt sem tették lehetővé, hogy legalább a Vatikán álljon ki a közösség mellett, hiszen a megegyezés kapcsán ő sem támogathatott olyan mozgalmat, ami az egyház és az állam kapcsolatát rombolhatta volna. Tehát lényegében a Magyar Katolikus Püspöki Kar számára szabad utat kellett engedni ahhoz, hogy a kérdést elintézzé, amihez Casaroli is megadta a felhatalmazást: „*1981. őszén Rómában a Szentszék és az AEH képviselői között folyó tárgyalás alkalmával Casaroli bíboros államtitkár megerősítette, hogy a szakadár mozgalom ügyében a püspöki kar illetékes, és a püspöki kar állásfoglalását a Szentszék támogatni fogja.*”⁹ Ezzel a piarista rend római vezetője is egyetértett, ezért „*Ruiz generális több levélben szólította fel Bulányit, hogy fogadja el és vesse alá magát a püspöki kar irányításának.*”¹⁰

Lékai bíboros 1981 végén már nyíltan indított Bulányi atya ellen egyházi eljárást, teológiai okokra hivatkozva. Eddigre már a Magyar Katolikus Püspöki Kar és a Vatikán támogatását is maga mögött tudhatta. Sejthető volt, hogy a legfőbb ok a katonai szolgálatmegtagadás elvének terjesztése. Egy teológusokból álló bizottság elé kellett állnia azon nézetei vizsgálata miatt, amik az egyház hivatalos tanításával nem voltak összeegyeztethetőek. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1982. március 10-én állást foglalt Bulányi György tanítása ellen, mivel nem volt hajlandó visszavonni tévesnek ítélt téziseit. Ez a nyilatkozat azért nagyon fontos, mert ennek során a püspöki kar egységesen

lépett fel a Bokor mozgalom vezetőjével szemben, ezzel egyértelműen elítélve szakadár tevékenységét is. Ezek után 1982. május 16-án a nagymarosi ifjúsági találkozón történt egy jelképes esemény. Eddigre már hagyománnyá vált, hogy Lékai bíboros az ifjúsági csoportokat szervező papokkal, lelkészekkel együtt mondott misét. Bulányi atyáék ekkor már tudták, hogy Lékai ellenük szeretné fordítani a többi bázisközösséget, ezért mindenképpen szerettek volna ők is részt venni az eseményen. Azonban Lékai nem volt hajlandó Bulányi Györggyel és Kovács Lászlóval együtt misézni. Mindezt Lékai azzal indokolta, hogy „*jelen helyzetben az együtt misézés azt a látszatot keltené, mintha a magyar hierarchia feje minden fenntartás nélkül elfogadná Bulányi Györgynek az egyház felépítéséről, strukturájáról kifejtett nézeteit. Mindaddig ilyen közös szereplésre nem kerülhet sor, amíg Bulányi György ügyét a püspökkari Konferencia a Hittani Kongregáció elé nem terjeszti annak megítélésére, hogy Bulányi György nézetei megegyeznek-e az egyházi tanítóhivatal döntéseivel.*”¹¹ A mise alatt ezért egy fiatal Bokor-tag az egyik zenész mikrofonja segítségével Lékai ezen döntését bejelentette, és felhívta arra a figyelmet, hogy aki ez ellen tiltakozni szeretne, az hagyja el a templomot, és a plébánia kertjében külön folytassák az imádkozást. A körülbelül 3000 résztvevőből rendkívül kevés, összesen 30 fő hagyta el ekkor a templomot. Ez a provokáció egyértelműen sikertelen volt, és a türelmetlen, illetlen viselkedést ráadásul könnyen fel is használhatták a Bokor közösség ellen, az erről szóló tájékoztatókban.¹² A Bokor közösség tagjai felkeresték a katolikus egyház püspökeit, hogy tőlük próbáljanak segítséget kérni. Ezzel kapcsolatban Bulányi atya egyik visszaemlékezéséből szeretnék egy rövid idézetet közölni: „*Püspökeinket megkerestük, s közöltük velük, hogy csak Jézus parancsát akarjuk teljesíteni, aki hüvelybe dugatta a kardot Péterrel. A Püspöki Kar teológus-szakreferense válaszol: azért nem támogathatnak minket, mert megbontjuk az erőegyensúlyt a NATO és a Varsói Szerződés között. Kihúztuk magunkat, harminc árva magyar legény, hogy még erre is képesek vagyunk..., s ilyen teológiai indokolás alapján. Paskai László a neve a teológusnak és szakreferensnek.*”¹³

Ennek kapcsán 1983 februárjában dr. Cserháti József püspökkari titkár levelet írt Kiszely Károlynak, amelyben kifejtette, hogy kilátástalan a lelkiismereti szolgálatmegtagadók érdekében vívott harc, mivel az amorális. Azt sem volt hajlandó igazolni, hogy a

⁷ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5705.

⁸ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5702.

⁹ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5703.

¹⁰ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4/b-1982 (193. doboz) 5703.

¹¹ MOL-XIX-A-21-d-0033a-4-1982 (193. doboz) 5696.

¹² MOL-XIX-A-21-d-0033a-4-1982 (193. doboz) 5696.

¹³ BULÁNYI György: „*Gyalázatos volt, ami velünk történt*”. *Bulányi György páter a katolikus egyházzól*. Népszabadság, 2001. szept. 3.

lelkiismereti szabadság lehetővé tenné a katonaság elutasítását.

Ahogy az események egyre nagyobb nyilvánosságot kaptak, egyre több külföldi gondolkodót kezdtek el foglalkoztatni. Közülük emelném ki Franz Böckle morálteológus és Thomas J. Gumbleton püspök (az amerikai Pax Christi elnöke) nevét, akik hivatalos levelet írtak a magyar püspököknek arról, hogy senki sem köteles a lelkiismeretével ellentétesen teljesíteni a katonai szolgálatot.

1985-ben dr. Boda László magyar morálteológus is levelet írt Kiszely Károlynak, aki akkor a magyar katolikus szolgálatmegtagadók szószólója volt. Ebben azt magyarázza, hogy a szolgálatmegtagadók csak lelkiismeretükre hivatkozva utasíthatják el a szolgálatot, mivel az egyház tanítása ehhez nem adhat indítékot.

1985-től a katolikus szolgálatmegtagadók többsége ellen szigorúbb ítéleteket hoztak, a fogházbüntetést egyre inkább börtönbüntetés váltotta fel. Ennek okait egy ÁEH iratok között talált, 1984-ben keletkezett feljegyzés részletével szeretném megvilágítani: „Jelenleg nem tölti be funkcióját az az állami intézkedés, amellyel fellépünk a sorkatonai szolgálat megtagadó személyekkel szemben, akik szabadságvesztés büntetésüket a baracskai büntetés-végrehajtási intézménynél töltik. (...) Az ottani életkörülmények, az elítéltek helyzete nem jelent visszatartó erőt azoknak a számára, akik a katonai szolgálatot ma megtagadják. Ezt Bulányi György és mozgalmának más vezetői arra használják fel, hogy mind több fiatal katonaköteles személyt birjanak rá a szolgálat megtagadására, hivatkozva arra, hogy a sorkatonai szolgálatot teljesítő fiatalok körülményei, életrendje feszesebb és terhesebb, mint a büntetésüket Baracskán töltő elítélteké.”¹⁴ Ebből következik, hogy szükséges szigorítani a büntetéseken, hogy az nagyobb visszatartó erő lehessen.

Ezek után 1986. október 17-én a Magyar Püspöki Kar nyilatkozatában Paskai László¹⁵ vezetésével a lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás ellen foglalt állást. A II. Vatikáni zsinat tanítására hivatkozva elutasították azt a vádat, miszerint a katolikus egyház egyetértene a katonai szolgálat megtagadásának elvével. Idézték a zsinat azon részét is, ami azt javasolja az államoknak, hogy megértően kezeljék azokat, akik lelkiismeretükre hivatkozva

utasítják el a katonai szolgálatot. Ezt a feladatot lényegében az államra hárították, ezzel az indoklással: „A konkrét feladatok megállapítása és megszervezése a haza védelmében nem az egyház, hanem az állam feladata.”¹⁶ De ettől függetlenül sem nyilatkoztak megértően a szolgálatmegtagadókról, nem próbálnak kiállni mellettük, sőt. Ahogy írják: „A katolikus egyház szociális tanítása vallja, hogy az államnak joga és kötelessége a haza védelme, az állampolgárok javának szolgálata, a közbiztonság, a nemzeti és erkölcsi értékek fenntartása; ugyanakkor megkívánhatja az állampolgároktól mindazt, amivel a reá háruló kötelességeket és jogokat végrehajtani, megvédeni, biztosítani tudja. Ide tartozik a katonai szolgálat is.”¹⁷ Ez a nyilatkozat a II. Vatikáni Zsinat nagyon sajátos értelmezésén alapult, ami természetesen felháborodást is eredményezett. „A nyilatkozat nemzetközi katolikus újságírók szerint a világegyházban példa nélkül álló és abszolút tarthatatlan.”¹⁸

Erre válaszul 1986. november 5-én 17 Bokor-tag aláírásával kiadták *Az erőszakmentességet képviselő magyarországi kisközösségek hitvallása* című írást. Ebben elítélték a Püspökkari Nyilatkozat mondanivalóját: „Jelen Hitvallásunkkal az egész világ színe előtt el akarjuk határolni magunkat a Püspöki Kar egyházüldöző Nyilatkozatától, és szolidaritásunkat akarjuk kifejezni mindazok iránt, akik a múltban, a jelenben s a jövőben súlyos szenvedések árán is hűségesek maradnak Jézus parancsához: Szeressétek ellenségeiteket!”¹⁹ A hitvallásban leszögezik, hogy a Püspökkari Nyilatkozat nem csak a II. Vatikáni Zsinat tanításával, de még a katolikus egyház tanításával is szemben áll. Sérelmezik, hogy a nyilatkozat megjelenésével egyidejűleg elítélt két katolikus szolgálatmegtagadó súlyosabb büntetést kapott, fogház helyett börtönbüntetésre ítélték őket. Azt is említik, hogy a nyilatkozat politikai okokból a tényeknek is ellentmond, mivel „Minden állam a béke fenntartására hivatkozva tart fenn hadsereget, s az emberiség élete mégis tele van a békét megsemmisítő háborúkkal. Ezért a történelmi tényekkel szemben álló „megbeszélések” semmiféle alapot sem nyújtanak ahhoz, hogy püspökeink gyakorolják tanítói tisztüket.”²⁰ A Püspökkari Nyilatkozat végén az Isten Bárányára hivatkoznak, amit ez a hitvallás felháborítónak tart, mivel ezzel saját magának mond ellent a nyilatkozat: „befejezésékképpen még „Isten Bárányára” is hivatkozik,

¹⁴ XIX-A-21-d-0033a-1-1984 (206. doboz) 2230.

¹⁵ Paskai László OFM: (Szeged, 1927. máj. 8. -) 1986. júl. 1. és 1990. szept. 10. között a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke. 1987 márciusától esztergomi érsek, 1988-tól bíboros. 2002 decemberében lemondott, és elfogadták visszavonulását.

¹⁶ *A Magyar Katolikus Püspöki Kar nyilatkozata a katonai szolgálatról*. In: *Egyházforum*. 1. évf. 2. szám (1986, Luzern) 120-122.o. 121.o.

¹⁷ *A Magyar Katolikus Püspöki Kar nyilatkozata a katonai szolgálatról*. 120.o.

¹⁸ KISZELY Károly: *A katolikus katonai szolgálatmegtagadók Magyarországon*. In: *Egyházforum*. 3. évf. 1-2. szám (1988, Luzern) 174-181. 174.o.

¹⁹ *Az erőszakmentességet képviselő magyarországi kisközösségek hitvallása*. In: *Egyházforum*. 1. évf. 2. szám (1986, Luzern) 122-126.o. 123.o.

²⁰ *Az erőszakmentességet képviselő magyarországi kisközösségek hitvallása*. 125.o.

*akiről pedig abszolút egyértelműen köztudott, hogy hüvelyébe dugatta a kardot, és hogy minden kard kikapcsolása által ígérte nekünk a békét.*²¹

A nemzetközi nyilvánosság illusztrálására említeném azt, hogy 1987 márciusában például arról írtak jelentést: „a holland rádió ifjúsági részlegének Magyarországon tartózkodó munkatársa arról tájékoztatta BULÁNYI GYÖRGY-öt, hogy Hollandiában egy békemozgalmi csoport szolidaritási hetet tervez, melynek keretében kifejezik szolidaritásukat a magyar katolikus katonai szolgálatmegtagadókkal.”²²

1987 decemberében a büntetések újból súlyosbították, bár ezt Miklós Imre az 1988. február 2-án Bécsben tartott sajtókonferencián tagadta. 1988-ban és 1989-ben már csak egy-egy Bokor-tag tagadta meg a katonai szolgálatot, s ezekben az években már meg is kezdődtek a tárgyalások a honvédelmi törvény módosításáról. Így erről az utolsó időszakról majd az alternatív katonai szolgálatot bevezető törvény létrejötté kapcsán írok.

(folytatjuk)

METZGER BALÁZS

A FIÁT KERESTE (10.)

Linus sok időt töltött a fafaragóknál. Egy vén, hatalmas, két törzsű szilfa jó nagy darabja volt az alkotóműhely udvarára rakva, hogy majd darabokra fűrészelik. De a fiú elkérte magának, valamit belelátott. Jó barátságba került egy öreg mesterrel. Pusmogtak, terveztek a dupla, alul összenőtt törzsnél, mely alatt a gyökerek egy része is épségben megmaradt, majd nagy munkába kezdtek. Linus nagy elszántsággal faragta az öreggel ezt a fát. Erősen úgy tűnt, nagy készítés volt benne, hogy valamit a lelkéből belefáragjon ebbe a fába. Amit Tiril néni tett a lelkével, és Vilde léte tovább gyógyított, talán itt, ezzel az alkotással forrta ki magát teljesen.

Úgy tűnt, Linusnak nagy szerencséje volt, hogy a sors elé hozta azokat a személyeket, lehetőségeket, melyek segítségével fel tudott nőni, és valahogy túljutott élete nagy traumáján. Képes volt átértékelni, feldolgozni apja elvesztését, és azt, hogy az idő átértékelte, megváltoztatott már mindent. Megértette, belátta és átélte azt, hogy apja nélkül válik felnőtté, és ha találkozna, az már egy egészen más viszony lesz, mint ahogy évekig gondolta. Bármennyire is keserves és szomorú az, amit az idő művelt velük, az élet továbbmegy, van jövő, ami boldog is lehet. Svar nem

kapott ennyi segítséget, és helyzete is nehezebb volt, apaként. Kettejük közül ő volt az, akinek kisebb esélye volt élettörténetük feldolgozására.

Már egy éve dolgozott Linus a szobron az öreg mesterrel, mikor kihirdettek egy jelentős fafaragó versenyt. Az alkotásoknak helye lett a Múzeum újonnan átadott nagy helyiségeiben. És Linusék beneveztek erre. Az odavitt szobrok sokasága közül nemzetközi zsűri válogatta ki a kiállításra érdemes darabokat. Díjat is osztottak. A fiú szobra igen kilógott a többi, hagyományosabb alkotás közül. Ezüstös csillogása, furcsa, kicsit tojásnak, vagy inkább könnycseppnek, de akár kagylóhéjaknak, vagy páros csónaknak is felfogható kinézete nagyon szokatlan volt. Linus finom kvarchomokot tett a lakkba, hogy ezüstös színű legyen kívülről az alkotás. A zsűri tagjai hamar megtalálták a legérdemesebbnek tűnő szobrokat, amikor az egyik balti államból származó bíráló a szoborhoz hívta egyik társát.

Rövidesen az összes zsűritag ott állt az alkotás körül. Linusék szobra elindult a hírnév felé.

Végül ez a szobor nyerte meg a versenyt, és emblemikus jelképe lett az országegyesítésnek. Linus több újságban is szerepelt, ismert fiatal alkotó lett. De több szobrot nem csinált többé. Ebben benne volt minden, amit mondani akart. A szobortól legrészletesebben a főváros legnagyobb példányszámú újságjában lehetett olvasni, mely összefoglalta az alkotás értelmezéseit:

*Fiatal alkotó és idős mester közös munkája:
Az Idő szobor szenzációs győzelme a fafaragók
versenyén*

A négy évente megrendezett fővárosi fafaragó versenyen egy szokatlan, forradalmian új megoldásokat felvonultató művészi alkotás nyerte meg a fődíjat. A zsűri beszámolója szerint már majdnem lezárták az értékelést, amikor egyikük felfigyelt a faragványban megjelenített néhány szimbólumra. Rövidesen már minden bíráló művész ott csoportosult a szobornál, értelmezve azt.

A kedves olvasó már alapos elemzés után olvashatja a részleteket, és a mellékelt illusztráció igyekszik, nem a maga teljességében mutatni az alkotást.

Kívülről egy ezüstösen csillogó tojást láthatunk, mely úgy ül a gyökereken, mint ha egy madárfészekben lenne. De tojás így nem áll a fészekben, helyzete szokatlan. Két oldalt nyitott ez a forma, emberalakokat láthatunk benne. Ha meghosszabbítanánk a tojás csonka végét felül egyenesekkel, összeérnének csúcsban, akkor

²¹ Az erőszakmentességet képviselő magyarországi kisközösségek hitvallása. 125.o.

²² ÁBTL-III/III-37-45/1

egy könnycseppre hasonlítana inkább. Az alakok egy ezüst könnycseppben vannak, mely a gyökereket úgy látszik, el sem éri, a csepp közepén lehet kítámasztva. Gyökerekre hulló könnycseppet láthatunk leginkább. De ha az alkotásba belenézünk, onnan az látszik, mint ha csónakok, két függőlegesen álló ladik állna belső felével egymással szemben. De van, aki inkább kagylót lát belülről, nem is ladikot. A kagylóban, vagy csónakban a motívumok emberalakok. Gyöngyök egy kagylóban? Történet egy könnycseppben? Szemben egymással a két alak, mint ha feküdne, de mivel azok függőlegesek, így állnak, de nagyon fura csavarodásban.

A csónakok egymással ellentétben csavarodnak, egyik erre, másik arra. De az alakok meg ellenkező irányban fordulnak, túlnéznek egymáson, nem látják egymást.

A szobor két törzsből van kifaragva, egy alul összeérő ikertörzsből. Együtt formázzák a könnycsepp alakot. A vastag törzs van alul csepp gömbre kifaragva. És ezért ezüst. Kívül víz, belül a csónakok. Amik alul egyek, közepén széttartanak, de felül elcsavarodnak. Mintha egy örvény nem engedné őket felül találkozni. Talán innen az alkotás neve? Az idő, ami nem engedi, hogy a motívum két fele lássa egymást, és összeérhessen?

A nagyobbik alak, egy idősebb férfi közelebb van a középponthez, mert a vastagabb törzs sötét gesztjéből lett kifaragva a fej. A kisebbik alak egy fiú, ő meg a vékonyabb törzs szélső, világosabb részéből. A férfi arca első része sötét a geszt miatt, de a homloka egy része világos, meg az orra is, és az álla, a szája is. A fiú meg fordítva. ott meg ugyanezek sötétek, de a fej hátrébb világosabb. Egy elválás, messze vannak egymástól térben, nem láthatják egymást, hiába néznek. És az idő szétszavartja őket, a csónakok az időben elúsznak egymástól. A férfi és a fia ez. A férfi a biztató, és ezért világos az arca külső része, erősnek tűnik kívül, de belül sötét, és kétségbeesett. A fiú pedig szomorú, az arca kifelé eső része sötét, de belül világos, erős. Az ő jövője biztatóbb. A csónakok orra esetén, a fiúé világos, a férfié sötét. Kinek merre megy a csónakja? Az egyik a jövő, a kiteljesedő élet, a másik a szomorúság, a veszteség, a múlt.

Akár lehet ne a szétszakított ország, széttépett emberi sorsok kifejezője ez a szobor.

Az alkotás első helyezést ért el, és az ország egyesülése akaratának egyik szimbóluma lett. Nagy elismerés volt ez a szobrászoknak, különösen a fiatal Linusnak, aki több újságban szerepelt, és élettörténete is nyilvánosságra került a szobor mondanivalója kapcsán. Részben ennek is köszönhető, hogy mint fiatal építészmérnököt, meghívták abba a nagy volumenű

városközpont tervezésbe, mely az országegyesítés előkészítésével, a nemzeti érzések fellángolása kapcsán kezdődtek meg. A parlament belső terének kialakításában kapott nagyobb munkát, E miatt az utolsó évet halasztania kellett.

Az ország egyesítése vér nélkül, megállapodásokkal történt. Egy fél évig dolgozott ez után a parlament munkálatain, igen sok tapasztalatot szerezve. És ezt követően lett annyi ideje, hogy apjához látogasson.

Hirtelen felriadt. Észre sem vette, mikor aludt el. Az erős bor gondolkodás közben elaltatta. Arra ébredt, hogy feltámad a szél, és fázik, remeg. Nem volt még sötét. Északnyugatról a hatalmas, egyenes vonalú felhőzet már egészen közel járt. Látszott még a lemenő nap a horizonton, felette a szürkésfehér paplannal. Mint egy nagy, vérekes, szomorú, lecsukódó szem.

Linus feltápászkodott. A bort már alig érezte. Ahogy átbaktatott a hegygerincen, esőszagot érzett, és egyenletes légáramlást.

- A nagy esőzóna mindjárt eléri a várost, gondolta – jó lesz sietni.

Gyors léptekkel haladt lefelé az erdőben, aztán a külváros istállói és telepei között. Amikor a roskatag kis utcavégi házakhoz ért, nagyokat lökött rajta a vihar kifutószele.

- Jól van, értem, megyek már, megyek! Azt mondd, ez az én városom, itt a helyem, itt van az én otthonom – dünnyögte.

Elérte a pályaudvart, a postát, ahonnan reggel elindult. Az eső néhány hatalmas cseppel indult, melyek fekete pöttyöket varázsoltak a szürke utcakövekre, majd olyan zivatar kerekedett, ami pillanatok alatt csuromvizesre áztatta. Hatalmas pászmákban hullott a levegőhöz képest szinte langyos csapadék.

- Jól van, sírjunk hát, sírjunk egymásért utoljára! Jó apám voltál nekem, és én neked jó fiad – mondta hangosan. - Milyen nehéz lett a mi közös sorsunk egymással! És milyen nagyon szépen megbékéltünk ezzel, pedig igazán csak két hetünk maradt, miután én elszakadtam tőled, kiszakadtam belőled, s az is milyen végzetesen sokára! De ne félj, amit tudtunk, jól csináltunk, ami a mi feladatunk volt, jól elvégeztük. Isten dolgába meg ne avatkozzunk! Köszönjük meg mindenkinek most, aki segített nekünk. El kell, hogy engedjelek most, de hidd el, amit kaptam tőled, itt van nálam, nem felejttem el, nem adlak el senkinek. Illetve mégis, a gyerekeimnek, apránként, de te is ezt akarnád, tudom.

A vizes alak a sötét, csillogó párában elérte az egyik takaros ház kapuját, majd erőteljes mozdulattal belépett rajta. A várost mosta a langyos eső reggelig, majd a

következő hónapban még nagyon sokszor, míg olyan tiszta nem lett, amilyenek csak az északi városok tudnak lenni. Addigra a fák is mind elvesztették lombjukat. És egyik reggel vékony fehér lepel takart mindent. Az idő ment, haladt, futott tovább, lassan feledésbe borítva a megtörtént dolgokat, a fájdalmakat, örömeiket, szenvedést és boldogságot. Új hálókat szőtt, új szereplőkkel. De ami megtörtént, higgyük, sohasem múlik el mégsem, örökké ott van, úgy, mint a szeretet ebben a történetben.

Epilógus 1

Linus így, hogy apja meghalt, előző, egyetlen látogatása után csak 11 évvel jutott el, életében utoljára újra a kis völgybe, ahol első 12 évében élt. Nem kellett szégyenkeznie, hogy nem talál jól ide, mert bátyja, aki már ekkor hatvan felé járt, elkísérte a családot. Linusnak ekkor már egy nyolcéves fia, és két öt év körüli iker lánya volt Vildétől.

A szépséges öreg fenyőnél megálltak, és Linus elképedt, hogy a faházaknak hült helye volt, de még egy horpadás, egy apró nyom se utalt arra, hogy itt valaha éltek.

Érezve azt, hogy itt olyan emlékeket lát, ami nagyon komoly és fontos neki, mindenki szinte teljesen mozdulatlan maradt. A két kislány az anyával a háttérben kissé elfogódottan állt, szép fehér szoknyában és szandálos lábbal. A fiú egy darabon követte apját a fenyő felé, de aztán ő is lemaradt. Az apa megkereste a két követ a fa mögött, kicsit megtépkedte, lesimította a fűvet, majd felállt, a kövek felé fordulva. Látszott, hogy rázkódik a válla. Kezével megsimította a fa törzsét, és az egyik ágát. Az egyik kislány megkérdezte az anyától:

- Mi baja van apának? Miért sír?

- Azért kislányom, mert azoktól, akik itt a kövek alatt fekszenek, annyi szeretetet kapott, hogy nagyon jó apukátok tud lenni. Elhozta innen a szeretetet, amit most nekünk ad.

És Linus nézte a földet, tobozt szedett, magokat gyűjtött erről a fenyőről, a nemrég vett házuk kertjébe.

Epilógus 2

A kis horpadásnak a fennsíkok között valódi ékessége volt a tépázott, öreg, méltóságos fenyő. Egy vidám túrázó csapat öt tagja keveredett ide egy napos délután. Békeidők voltak, 1936-ot írtak. A társaság a fa melletti tisztáson telepedett le, de egyik tagja megállt a fenyőnél, és lassan körüljárta. Meg is botlott egy kőben. -Vigyázz, ki ne törd a nyakad, Svar! – kiáltott rá egy társa. – de nagyon megnézted azt a fát!

- Igen, nagyon szép példány – telepedett le a többiek közé a fiatal, tízes évei végén járó fiú. – Tudjátok, még nagyapám mesélt nekem kiskoromban sokszor egy családi történetet, melyben egy öreg, nagy fenyő volt egy völgyben, ahol régen az ükapám élt, akiről a keresztnemem is kaptam. A történetben, ha jól emlékszem, az volt, hogy dédapámnak, aki ugye a fia volt, fiatalon el kellett jönnie onnan, és azóta élnek a Hopenek a fővárosban. És abba az öreg fenyőbe, amit nagyon szerettek mindketten, a fiú távozása után villám csapott. Érdekes, ezen a fán is van egy begyógyult forradás, végig, hosszában.

- Akkor ez a te fád, Svar, pont ez lesz az a hely.

- Na persze, majd pont ez! Azóta eltelt vagy száz év, és amúgy is, van itt északon azért pár öreg fenyő. De az biztos, hogy pont ilyennek képzeltem el azt a fát. Nagyapa azt mondta, ő még látta a fenyőt, kiskorában, amikor egyszer visszatértek oda. Nagy hatást tehetett rá, mert sokszor mesélte el ezt a történetet, bár a többi részére már nem igazán emlékszem. Az öreg házban, ahol nevelkedtem, amúgy szintén van három nagy példány.

Azt már nem mondta el társainak, hogy nagyapja is, és apja is sokat meséltek neki kitalált meséket, melyekre elég jól emlékszik, és valahol van egy könyv is, melybe valamelyik őse leírta ezeket egyszer, és ez családi ereklye. És arról sem beszélt, hogy a Parlament előterében a nevezetes faragás, mely önálló államiságuk egyik szimbóluma, a dédnagyapja munkája.

A társaság evett, ivott, nem gondoltak már erre a beszélgetésre. De a fiatal Svar Hopen szeme, míg ott voltak, csak oda-oda tévedt az öreg fenyőre, melyet megborzolt a szél. És akkor úgy tűnt, mintha ágaival integetne neki.

Aztán indulás előtt zenéltek még egy kicsit. Szokatlan muzsika volt, régi fülnek besorolhatatlan. Az egyik fiúnak gitárja volt, és az új, amerikai ritmust, dallamot pengette, a jazzt.

A zene, és énekük úgy hallatszott kissé messzebről, mintha csak úgy lebegne az időben és térben. Amit bárki, aki odafigyel, meghallhat, akár a múltban is. Mert lehet, hogy nincs is múlt és jövő. Minden ott van egyszerre, csak mi nem tudunk egyszerre mindenhol ott lenni. Ami egyszer megtörtént, az mindig jelen van, sőt már jelen is volt, és mindig lesz. Így a szeretet is. Az öreg Svar jól látta ezt. Ahogy a zenét is meg tudta hallani. Az a szeretet, amit megélték Linussal, sohasem múlik el. Volt és lesz. Ők teremtették. Ők teremtették ketten.

(Vége)

HABOS LÁSZLÓ

VERSEK

ősz van...

ősz van és csend
 szeretem az őszi csendet
 ahogy észrevétlen átölel
 és nem enged bánatosan sírni

se jókedvvel hangosan nevetni
 csak figyelni enged és látni
 s látom ahogy nesztelen földet ér
 a vöröses majd röviddel később

a rozsdásbarna és vele a sárga falevél
 s lábam mellett hangyák szorgoskodnak
 a rothadó alma körül az elszáradt fűben
 s egy eltévedt sárgarigó röppen

és nekem dalol a kopasz almafa ágáról
 s a frissen darált szőlőlé illata száll
 a késői szüretelők távoli kertjéből
 s a felhőtlen ég némán hozzám szól

és mutatja, hogy merre kell mennem
 s röpke életemnek huncut percei
 észrevétlen elsöknek az őszi csendben

csengettek...

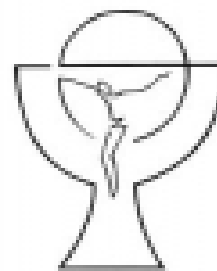
csengettek
 s dicsérettről zengett ének és a pap oltár mögé lépett
 ajtót nyitok
 s az elnehezült bűnbánó csendben a hívek egyenként
 térdre ereszkedtek

kezet nyújt a vendég
 az atya ki minden áldott nap remélt boldog mert
 tékozló fia végre hazatért
 s teríték vacsorára

szent kenyérré vált a misztériumban és vérenek ereje
 rejtőzik a borban
 és gyújtok gyertyát
 mert le kell tennem terheit a napnak meghagyva súlyát
 az őszinte szavaknak

ez misztérium...

koldus tenyerébe ejtett pénz remény
 néhány lépésnyire a bolt és lesz kenyér és lesz bor és
 oltár is
 a megrongált régi padból mert ez misztérium ragyog a
 telihold megosztott falatok felváltva nyelt
 kortyok és őszinte mosolyok az el nem múltó
 időbe rejtve a remény, hogy lesznek még
 estélyibe öltözött nappalok mert örök a
 misztérium tündökölnék ezernyi csillagok és te
 vagy a fenséges Úr s én a szótlán szolgál az
 ölelésre vágyó koldusod

X-X-X-X